

● Zabavnost brez politikov

V lanskem decembru je Drštvo novinarjev Slovenije pripravilo posvetovanje o raznih vidikih zabavnosti v tisku, radiu in televiziji. Nemara je bilo to prvo posvetovanje, ki je tako podrobno pretreslo kak družbeno novinarski problem. K sodelovanju je društvo povabilo tiste, ki so bili že bolj ali manj javno razmišljali o zabavnem tisku, potem še sociologe, pravnike in pedagoge, kriminaliste in kriminologe, svoje člane in javne delavce sploh. Kot eno izmed značilnosti omenimo, kako je predsednik skficatejev na koncu očitaloče potožil, da se je posvetovanja udeležilo premalo neposrednih oblikovalcev zabavnega tiska, in to je res obžalovanja vredno; drugi, ki so jih pozneje povprašali za mnenje o uspehu simpozija, so ugotovili še to, da se srečanja niso udeležili politiki.

Naši razgledi — 29. I. 1966

● Izvoz večji od uvoza

Po podatkih, ki so jih posredovali na seji strokovnega odbora za gospodarsko sodelovanje republiške gospodarske zbornice s tujino, je naša republika dosegla lani zelo ugodno regionalno usmeritev blagovne menjave. Za razliko od federacije je tako imela naša republika pozitivno bilanco v blagovni menjavi z državami v blagovni menjavi z državami konvertibilnih valut in izvoz iz SRS na ta območja za 7,8 milijarde starih dinarjev presegel uvoz iz teh dežel.

Delo — 2. II. 1966

● Kako dolgo še?

Po podatkih, s katerimi razpolaga gospodarska zbornica v Kraljevu, imajo v 700 delovnih organizacijah tega okraja samo 105 vodilnih oseb z visoko kvalifikacijo. V precejšnjemu številu organizacij — največ v trgovini, gostinstvu, obrti in turizmu — na vodilnih mestih sploh nimajo ljudi z visokimi kvalifikacijami.

Borba — 29. I. 1966

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Letne skupščine združenj so opravljene

Mesec januar je za nami. Minil je tudi rok, v katerem naj bi po priporočilu predsedstva ZZB NOV Slovenije opravili vse skupščine prejšnjih krajevnih organizacij in v smislu določil statuta ustanovili združenja borcev, vojaških vojni invalidov ter rezervnih oficirjev in podoficirjev. Zato lahko že ugotovimo, da so širom po Sloveniji večino teh

skupščin že opravili. Je pa še nekaj organizacij, ki še niso obračunavale enoletnega dela in uspehov, pomanjkljivosti, napak in neuspehov. Toda tudi opravljene skupščine nudijo dovolj gradiva in možnosti za splošno ocenitev organizacijske in družbeno-politične dejavnosti članstva vseh treh organizacij.

kljivo urejene; gre za družinske invalidnine, priznavalnine, zdravstveno zavarovanje kmetov borcev, davčno politiko, priznavanje posebne dobe itd. Razpravljanje na skupščinah je tudi pokazalo, da večina naših članov res temeljito prebira TV 15 in mnogi zelo dobro poznajo svoje pravice in dolžnosti, vedo pa tudi za naloge, ki jih statut predpisuje organizaciji. Da pa ne gre povsod vse v redu, dokazuje skupščina ZB v Sentjurju pri Celju, na kateri je bila sicer zadovoljiva udeležba, a so nekateri vinjeni člani ovirali reden potek njenega dela.

Ko že gre za splošne pripombe k letnim skupščinam združenj, ne smemo prezreti, da so le malokje sprejeli programe za delo v prihodnjem obdobju, čeprav so na večini skupščin razpravljali tudi o novem statutu in sklepah petega kongresa ZZB NOV Jugoslavije. V tej zvezi je treba naglasiti, da so ponekod — takih primerov pa je malo — sklepali tudi o združitvi ZB in ZVVI v eno organizacijo. O tem so razpravljali tudi borci in invalidi v organizacijah Zlato polje v Kranju, pa so ustanovili posebno komisijo za opravljanje skupnih zadev — združenji pa ostaneta še nadalje samostojni.

Ne glede na to, da bodo zamudniki v dosedanjih krajevnih organizacijah še v februarju opravili letne skupščine in ustanovili združenja, lahko ugotovimo, da so priprave za ustanovitev Zveze združenj borcev NOV po občinah že izvedene. V nekaterih občinah so tudi že sklicali svoje prve skupščine ZZB NOV. Do zdaj so v občinah imeli ločene skupščine združenj borcev, združenj vojaških vojni invalidov ter združenj rezervnih oficirjev in podoficirjev. V smislu določil novega statuta pa bodo letos v občinah prvič skupne skupščine ZZB NOV in zato bomo odslej imeli tudi v občinah enotno zvezo vseh treh združenj. Tem novim našim organizacijam je začrtana smer njihovega organizacijskega in družbeno-političnega dela v novem statutu in tudi v sklepah V. kongresa ZZB NOV Jugoslavije. Da pa ne bodo pri tem delu imele kakih posebnih težav, naj si izdelajo in na skupščinah sprejmejo podrobnejši ali vsaj okvirni načrt svojega dela.

Če bodo ravnali tako, bodo z lahkoto premagovali nepredvidene ovire na svoji novi poti.

V. M.

Po vseh večjih krajih se borci 31. divizije sestajajo in dogovarjajo o zbiranju zgodovinskega gradiva. Na sliki vidimo del borcev Gradnikove, Prešernove in Vojkove brigade, ki so se pred dnevi sešli v ljubljanskem domu JLA.

● »Lep uspeh« intervencijskega uvoza

Tekstilno blago, ki je z intervencijskim uvozom prispelo v našo državo, so dobavili veletrgovci, ki naj bi blago prodali konfekcionarju. Grosist pa ne bi bil trgovec, če ne bi dal pri tem poslu zaslužiti se svojimi trgovini na drobno. Ko pa je konfekcijsko podjetje le dobilo tekstilno blago, ga je prodalo drugemu grosistu. Ta pa ga je spet poslal v trgovino na drobno. Na omenjeni poti se je blago podražilo za nad 50%! Računajo pa, naj bi intervencijski uvoz vplival na znižanje cen domačega blaga!

Delo — 31. I. 1966

● V pragozdu predpisov

In tako se zdaj čisto izgubljamo v pragozdu predpisov. Samo za direktorje imamo 507 zakonških določb, ki v glavnem govore o njihovih dolžnostih, predvsem o tem, česa ne smejo delati. Hitro sprejemanje in potem spet hitro menjavanje posameznih predpisov vsekakor ni utrjevalo pravne sigurnosti raznih skupnosti ali posameznikov, na katere so se zakoni nanašali.

Delo — 29. I. 1966

● Drago letovanje

Lani je podjetje »Hercegovina-duvan« iz Citluk v Hercegovina-duvanu ob morju poslovalo, v katerem naj bi organizirali letovanje svojih delavcev in uslužbencev. Za najemninno poslopajo so plačali 3.400.000 dinarjev. Toda konec leta se je izkazalo, da je samo sedem članov tega kolektiva bilo na letovanju. Za vsakega člana kolektiva, ki je letoval ob morju, je podjetje »Hercegovina-duvan« plačalo iz skupnih sredstev 500.000 starih dinarjev.

Borba — 3. II. 1966

● Več za tožbe kot za štipendije

Lani je zaradi omejitve kreditov za obratna sredstva trgovskih organizacij naraslo število sodnih sporov v celjski občini od 261 v letu 1963 na 1020, sodni stroški pa so se povečali od 8,9 milijona dinarjev na 91 milijonov dinarjev. Tako so sodni stroški v tej občini za deseterkrat presežili letne izdatke za štipendije in strokovno izobraževanje v občini...

Delavska enotnost — 27. I. 1966

Borci pišejo zgodovino svoje brigade

Na predsedstvu ZZB NOV Slovenije v Beethovnovi ulici, pa tudi drugod, se dan za dnem sestajajo odbori posameznih brigad narodnoosvobodilne vojske in pripravljajo gradivo za monografije svojih enot

Med njimi je tudi odbor Gradnikove brigade. Njegova naloga je težavnejša od nalog odborov drugih brigad, kajti ta brigada ima izmed vseh drugih najmanj izvirnega arhivskega gradiva. Zato je njen odbor zaprosil nekdanje borce, naj mu zopisujejo različne pomembnejše dogodke, zbiranjem dokumentov in fotografij itd. pomagajo pri tem delu.

Zanimalo nas je, kako so nekdanji borci Gradnikove in Goriške brigade — obe brigadi bosta namreč imeli skupno monografijo, ker se je Goriška brigada že poldrugi mesec po ustanovitvi združila z Gradnikovo — sprejeli poziv, naj sodelujejo pri pisanju zgodovine svoje enote. Naš sodelavec je obiskal predsednika odbora in nekdanjega komandanta Goriške in Gradnikove brigade Martina Greifa in ob tej priložnosti zvedel, da so borci doslej poslali odboru raznih 50 fotografij, ki jih v muzejnih NOB še nimajo, in mnogih izvirnih dokumentov iz tistih dni tudi natančne opise — po spominu in po vojnih dnevnikih — raznih dogodkov iz življenja brigade, zlasti iz 1943. leta. Naj omenimo le nekatere:

● Milan Trušnovce-Milče je presenetil odbor z debelim zavitkom izvirnih dokumentov iz 1945. leta, vojaških kart partizanskega izdelka, fotografijami in opisi nekaterih padlih borcev in borb.

● Ivan Sulič-Iztok, nekdanji komandant brigade, je tudi poslal precej poročil in povelj štaba Gradnikove brigade, obstoječe gradivo pa dopolnil z natančnimi opisi, saj je bil v teh dveh brigadah od začetka do konca.

● Franjo Kranjc, nekdanji pomočnik brigadnega političnega komisarja je prispeval dokumentirane analize in obrazložitve za pomembnejše dogodke v prvem letu obstoja brigade.

● Miha Orehinj iz Krškega je posredoval odboru zanimive

podrobnosti o delovanju 5. bataljona.

● Jože Barbič iz Maribora je na podlagi svojega vojnega dnevnika osvetlil pot 1. bataljona po kapitulaciji italijanske vojske

● Franc Curk-Nace iz Maribora je poslal izvirne reportaže iz bojev na Krnu, o vdoru Nemcev v Cerklino, o zavzetju Ribenberka, izredno dragocena pa je njegova kronika Gradnikove brigade iz 1943. leta.

● Danilo Suligoj iz Bovca je s skupino svojih tovarišev obdelal boj na Golobarju — na dan ustanovitve brigade — in novembrsko ofenzivo 1943. leta.

● Boris Križaj, ki se je posebeno odlikoval v bojih za Črni vrh nad Idrijo, kjer je bil hudo ranjen, je odstopil pismo, ki so

mu ga njegovi soborci poslali v bolnišnico in ki ga je vse doslej hranil kot dragocen spomin na svoje tovariše.

● Janez Leban iz Sempasa je opisal, kako je bilo na goriški fronti in kako so Nemci iznenadili 3. bataljon na Javorniku nad Črnim vrhom.

● Mirko Hrast iz Kobarida je natančno opisal boj na Krnu julija 1943.

● Ciril Volk iz Erzolja pri Vipavi je poslal zelo zanimiv prispevek o prvem zavezniškem letalu, ki je Gradnikovi brigadi pripeljal orožje.

● Franc Golobič-Oto, nekdanji pomočnik bataljonskega komisarja, je natančno opisal pot svojega bataljona od njene ustanovitve do združitve z Goriško brigado.

O konkurenci, zdravem poslovnem tekmovanju v našem gospodarskem sistemu, govorimo že pravzaprav vse oddele, ko smo se začeli reševati administrativnih spon in trgati ustaljene, centralistične metode v vodenju gospodarjenja.

Govorili in povedali smo nemalo, kako si to poslovno tekmovanje predstavljamo v našem sistemu gospodarjenja, kaj naj bi to tekmovanje pomenilo in konec koncev, kakšno vlogo naj bi imelo v samoupravnem mehanizmu našega gospodarstva.

In če smo torej načelno zadevo postavili tja, kamor sodi, še daleč ni rečeno, da se je tako tudi v praksi izvajalo. Žal imamo nešteto primerov

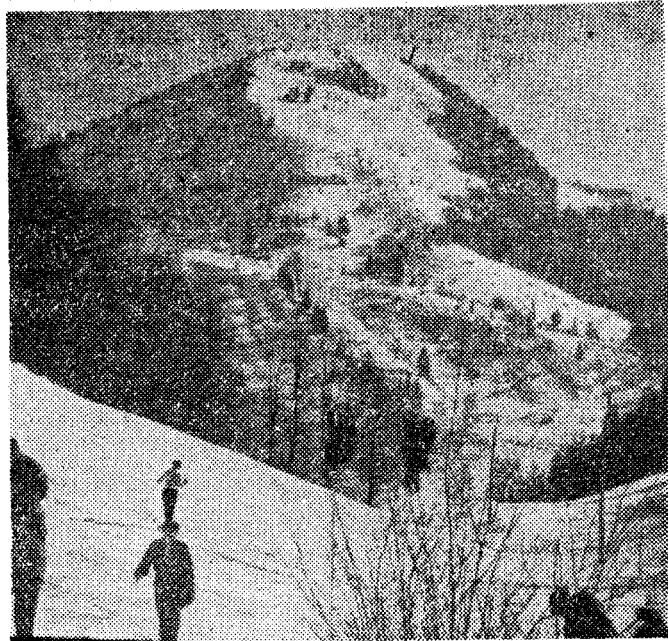
Konkurenca

merov poslovnega sodelovanja in trgovanja, ki še daleč ne zasluži pravega imena poslovnega tekmovanja. Nekateri si ga predstavljajo povsem po svoje, da, celo v takih oblikah, kakršnih niti kapitalist ne bi uporabljal.

Pa pustimo ob strani razglabljanje o teh rečeh in se raje lotimo povsem konkretnega primera, ki se je pripetil na področju celjskega industrijskega bazena...

Poslovalnica »Kompas«, kakor tudi podjetje »Izletnik« (in še mnoge druge turistične organizacije ter podjetja) organizirajo v mesecu februarju izlete na ogled Dunajske drsne revije, ki bo gostovala v Celovcu. Organizacija teh izletov sodi v okvir tedaj še pestrejšega turističnega sodelovanja z našimi sosedi, zato tudi pričakujejo velik odziv z naše strani. In res! Podjetja bodo prepevala z avtobusi v Celovec — tako namreč predvidevajo — okoli štirideset tisoč slovenskih turistov.

Toda, te turiste je treba zbrati. Treba je napolniti avtobuse in turistična podjetja so se odpravila na lov za njimi, nudeč jim pri tem pač različne pogoje na podlagi lastnih izračunov in predvidevanj. Zdaj je nastopila — konkurenca.

Pobočja Kuka in Matajurja, ki jih poznajo nešteti partizani, režejo zdaj smučine domačin in tujih smučarjev. Ljvek je eno najlepših in najbolj privlačnih smučišč na Primorskem

Občanovi zapiski

Eni so nudili take pogoje, drugi spet drugačne. V tem »boju« pa je prišlo tudi do raznih popačenj poslovnega tekmovanja. Takole je odgovoril med drugim podpisani uslužbenec (J. K.) osnovne šole v Soštanju poslovalnici »Kompas« v Celju:

»... Prijavil učenec je doslej štirideset, spremljevalci so štirje; prispepa še dve prijavi... Zastopnik »izletnika« me je hotel preusmeriti v svoj aranžma s provizijo, ki gre vsakemu organizatorju skupine. Prosil bi vas, če se o tem izjasnite tudi vi. V primeru da boste toliko velikodušni, bi se pripravljali za nekaj deviz onstran meje... S plačilom stroškov je še posebno hudo, vsekakor pa bo denar zbran vključno s 1. februarjem... Za morebitne pripombe in navodila z Vaše strani se obrnite na moj naslov... Tovariško pozdravljeni! — J. K.»

Ze iz teh nekaj stavkov je takoj razvidno, da »nabiranje« naših turistov za odhod v Celovec nima nič skupnega s poslovnim tekmovanjem. Nočem sicer zagovarjati ne enega ne drugega partnerja v tem primeru, dasiravno se človek začenja spraševati, ali je prav, da se s turistično dejavnostjo danes lahko ukvarja kratkomočno kdor koli hoče, ne oziraje se na to, ali ima za to sposoben kader ali ne. Vprašanje je tudi, ali si z decentralizacijo turističnega poslovanja (proti kateremu nimam nič proti, če ostane na želeni strokovni in kulturni ravni) ne delamo medvedje usluge v tem smislu, da že doseženo raven poslovanja spet zmanjšujemo? Toda — to niti ne sodi v okvir tega zapiska...

Mnogo bolj pomembno je, da ugotovimo, ali si s takim tekmovanjem, s tako konkurenco v turističnem poslovanju ne jemljemo ugleda ne le pri domačem gostu, marveč tudi pri tujcih?

Konkurenca je dobra in tudi potrebna reč! S praviim poslovnim tekmovanjem samo izboljšujemo kakovost uslug. Toda — ali za omejeno konkurenco ne tiči povsem nekaj drugega?

IZTOK AUSEC

Sovjetska avtomatična postaja »Luna 9« je pristala na površini Mesece. Spustila se je v bližini kraterjev Reiner in Marius. Britanski observatorij Jodrell Bank že sprejema televizijske posnetke Mesečeve površine, ki jih pošilja sovjetska avtomatična postaja »Luna 9«. Na posnetkih se lahko vidi tudi posamezne stene na Mesečevi površini ter celo senca avtomatske postaje. Sovjetska zveza je z »Luno 9« privikrat v zgodovini v resnici vzpostavila zvezo z nekim drugim nebesnim telesom in uspešno končala težavno etapo v pripravah za polet človeka na Mesece.

Pred šestimi dnevi so po 37-dnevem premoru Američani zopet pričeli bombardirati ozemlje DR Vietnam. Johnson se je odločil za nadaljnje bombardiranje navzlic temu, da ga je veliko senatorjev in članov kongresa prepričevalo, da bo ta ukrep zelo otežil, če že ne onemogoči pogajanja o mirovni rešitvi vietnamske krize. Ameriški predsednik je za to prisodil krivdo Hanoi, »ki se nikakor ni pripravljena pogajati oziroma poiskati miroljubne rešitve«. Vse napredne države sveta so ostro protestirale proti zločinskim akcijam Američanov v Vietnamu. Iz Saigona se je zvedelo, da so ZDA pripravile načrt, po katerem naj bi bilo letos v Vietnamu že 400.000 ameriških vojakov, torej toliko, kolikor se jih je bojevalo na Koreji. Istočasno z obnovitvijo napadov iz zraka na Vietnam se je ameriška diplomacija obrnila na Organizacijo združenih narodov, na Varnostni svet. Na ta način si ameriška vlada prizadeva odvrti pozornost od bombardiranja na formalno debato, ob kateri si skuša zagotoviti prednosti nedavne »mirovne ofenzive«. Varnostni svet je po dolgi in burni razpravi sprejel ameriški predlog o sprejetju vietnamskega vprašanja na dnevni red; proti sta glasovala samo SZ in Francija. Menimo, da bo mogoče rešiti vietnamsko vprašanje samo ob doslednem upoštevanju ženevskega sporazuma o Indokini iz leta 1954.

V Luksemburgu so se ponovno zbrali zunanji ministri držav članic EGS. Sklenili so, da bo Francija po polletnem premoru zopet zasedla svoje položaje v EGS. Francoska vlada je uveljavila svoja dva pogoja; prvi se nanaša na delovanje komisije skupnega trga, drugi pa na sprejemanje sklepov v skupnosti. Francija si je tako izposlovala določene prednosti, na katere je čakala pol leta.

Kongres KP Italije je končal svoje delo. Delegati so s prepevanjem delavskih in partizanskih pesmi pričakali prihod generalnega sekretarja Luigija Longa in njegovo sklepno besedo. Longo je ob tej priložnosti razširil eno najbolj kočljivih vprašanj, ki se je pojavilo med kongresno debato, vprašanje demokratičnosti v delu partije. Dejal je, da ne more nihče zanikati napredka, ki ga je napravila partija v razvoju notranje demokracije, zlasti po osmem kongresu, ko se je lotila novih metod boja za socializem. Med drugim bo treba najti ustrezno metodo za široko izmenjavo mnenj.

Tudi KP Finske je imela svoj kongres. V štiridnevni diskusiji je bilo izraženo ostro nesoglasje z dosedanjjo politiko KP Finske. Za novega predsednika KP Finske je bil izvoljen Arne Sarinen.

V severovzhodni Belgiji so izbruhnili krvavi nemiri, ker so zaprli nekatere osiromašene in nerentabilne rudnike. Okrog tri tisoč vladnih vojakov je že prišlo v pokrajino Gent, kjer so poli-

Dogodki tedna

cistom pomagali pri zadušitvi demonstracij. V teh rudnikih je delalo več desetletij precej naših rojakov. Belgijska vlada in sindikat rudarjev sta sklenila sporazum, po katerem bo 4900 belgijskih rudarjev iz opuščenih rudnikov dobilo drugo delo.

Norveški kralj Olaf V. bo obiskal Jugoslavijo 5. septembra letos. Na uradni obisk, ki bo trajal šest dni, bo prispel na povabilo predsednika SFRJ Josipa Broza Tita.

Včeraj in danes sta se v Parizu pogovarjala predsednik francoske republike de Gaulle in zahodnonemški kancler Erhard. Erhard spremljajo zunanji minister Schröder, obrambni minister von Hassel, minister za gospodarstvo Schmücker in minister brez listnice Westrick. Opazovatelji menijo, da je Erhard prignala v Pariz tudi želja, da bi zvedel, po kaj gre de Gaulle v Moskvo; francoski predsednik bo verjetno obiskal SZ konec junija letos. Visoki državniki so se pogovarjali tudi o francosko-nemškem sodelovanju v politiki do Vzhoda.

V Trstu se je zaključilo 12. zasedanje mešane italijansko-jugoslovanske komisije za izvajanje videntskega sporazuma o maloobmejnem prometu. Skupna izjava, ki so jo prebrali zadnji dan zasedanja, vsebuje vrsto določil, ki se tičejo prenosa blaga, živl in valute v okviru sporazuma o maloobmejnem prometu.

Velika Britanija je sprejela noto LR Kitajske, v kateri kitajska vlada obtožuje Britanijo, da bodo pristanišče v Hongkongu spremenili v oporišče za razširjeno ameriško agresijo proti Vietnamu ter za vojaško in atomsko izsiljevanje Kitajske. Britanska vlada se je namreč strinjala, da bodo Hongkong uporabljali kot oporišče za ameriške vojne ladje, ki operirajo v vietnamskih vodah.

Po petidnevni pogovori med predsednikom Cipra Makariosom in člani grške vlade v Atenah so objavili grško-ciprsko sporočilo, iz katerega je razvidno, da je odločitev generalne skupščine OZN o ciprskem vprašanju decembra lani pozitivno vplivala na razvoj ciprskega problema. Grčija in Ciper sta za vsako pozitivno akcijo sekretarja OZN U Tanta v zvezi z rešitvijo ciprskega problema.

Dunajskega študenta Güntherja Kümmela, ki je maja lani ubil znanega protifašista Ernsta Kirchwegerja, so izpustili na svobodo. Student je bil ubil tega pripadnika avstrijskega odporniškega gibanja med uličnimi demonstracijami med afero Boro-dakewycz.

Aldo Moro, kateremu je predsednik vlade Saragat poveril mandat za sestavo nove vlade, se pogovarja s predstavniki italijanskih strank. Opazovalci menijo, da Italija še ni pred rešitvijo politične krize, v katero je zabredla po odstopu vlade. Kriza je po njihovem mnenju mnogo bolj resna, kot so jo na začetku prikazovali nekateri uradni predstavniki.

Napovedujejo, da bodo pogovori med Indijo in Pakistanom med 23. februarjem in 3. marcem letos. Pakistanska vlada je Indiji predložila probleme, ki bi jih lahko obravnavali na prihodnjem indijsko-pakistanskem sestanku. Pakistanska vlada se je pripravljena pogovarjati o pokrajinah Džamu in Kašmir, o beguncih, o izkoriščanju vodne energije vzhodnega Pakistana in o drugih problemih, ki zadevajo obe državi.

Kitajci zopet vpadajo na indijsko ozemlje. Kitajske oborožene sile so v zadnjem mesecu dni povzročile 14 obmejnih spopadov. Indijska vlada je poslala LR Kitajski protestno noto.

Pekinski Žen Min Zi Bao je ostro napadel sovjetsko vodstvo. Osrednji kitajski list obtožuje Sovjetsko zvezo, da sodeluje z ameriškim imperialisti, ki skušajo obkoliti LR Kitajsko in da hkrati podpira strategijo ameriškega imperializma. Torej, Kitajci uvrščajo sovjetsko vodstvo in ameriške imperialiste v isto vrsto. Žen Min Zi Bao je ostro obsodil tudi taškentsko konferenco, ki je, po mnenju Kitajcev, dokaz, da Rusi in Američani delajo z roko v roki...

V Zvezni republiki Nemčiji so ustanovili novo pronacistično organizacijo z imenom »Jeklena čelada«. Ustanovna skupščina organizacije je bila v Bad Bergzabernu, na njej so govorniki odkrito hvalili nacizem in obsodili atentat na Hitlerja. V ZR Nemčiji je mnogo pronacističnih organizacij, ki se uradno imenujejo »desni radikali«. Doklej bomo čakali, da bo nacizem znova krenil na pohod strahot in trpljenja?

Pisma iz naših krajev • Pisma iz naših krajev

V Bohinju štirje zgodovinski odbori

Na pobudo odbora Prešernove brigade, ki pripravlja gradivo za monografijo te brigade, in predsedstva ZB NOV občine Radovljice so se v nedeljo, 30. januarja, zbrali v restavraciji »Jezero« ob Bohinjskem jezeru nekdanji borci raznih operativnih enot, da bi se natančneje pogovorili o načinih zbiranja zgodovinskega gradiva in opisovanja akcij in doživljanjev teh enot.

Bohinjci so se borili v raznih enotah, predvsem pa v Prešernovi, Gradnikovi in Vojkovi brigadi ter v Jeseniško-bohinjskem odredu. Zato so sklenili, da ne bodo ustanavljali odborov za vsako enoto posebej, temveč so

se odločili za skupne odbore pri vsaki izmed štirih organizacij ZB NOV, kolikor jih je v Bohinju. Naloga odborov bo v tem, da po vaseh organizirajo sestanke z borci posameznih enot in v medsebojnih pogovorih ugotovijo, katere dogodke bi bilo treba

opisati, kdo bi to lahko storil in kako bi mu pri tem pomagali tudi drugi borci. Podatke in opise, ki jih bodo zbrali, bodo uporabili deloma za krajevno kroniko, deloma pa jih bodo dostavili zgodovinskim odborom posameznih brigad in odredov.

Pohvale vredno

V dnevnem časopisu velikokrat zasledimo članke o še neurejenih vprašanih upokojenih borcev NOV. Pogosto so te in podobne težave povezane z vsakodnevnim življenjem in delom borcev-upokojenec, predvsem tistih, ki se trudijo najti priložnostno ali honorarno zaposlitev za izboljšanje svojega gnetnega položaja. Ponekod naletijo na razumevanje, velikokrat pa so njihova prizadevanja zaman.

Pohvale vreden je primer avtobusnega prevoznika podjetja »SLAVNIK« Koper, ki je

za 29. november lanskega leta svojima sodelavcema — upokojenima borce Aloyzu Mršniku in Aloyzu Jeršanu podelilo nagradi po 20.000 dinarjev.

To nam pove, da nekatera (žal zelo redka) podjetja še niso pozabila svojih sodelavcev, čeprav so le-ti že upokojeni kot borci NOV in še vedno opravljajo priložnostno delo.

Znesek 20.000 (starih) dinarjev ne pomeni samo materialne pomoči, ampak zlasti priznanje in moralno spodbudo.

Miro Mohar

Sporočilo naročnikom »TV 15«

V mesecu marcu bomo spet pobirali naročnino na običajen način, prek pošt. To pot za prvo polovico leta: po 800 starih ali 8 novih dinarjev.

Položnice bomo razposlali poštam brez predhodne primerjave s kartotekami naročnikov. Zato se utegne zgoditi, da bo položnica priromala tudi do tistih naših naročnikov, ki so v celoti ali delno že sami vplačali ali nakazali naročnino. Le-te prosimo, na nam v tem primeru položnice zavrnejo z označbo »plačano«; hkrati pa prosimo za blagohotno razumevanje, ker nam čas ne dopušča, da bi dvakrat letno primerjali kartoteko s položnicami.

Naročnino za prvo polovico leta smo zaokrožili na 800 starih ali 8 novih dinarjev, medtem ko bomo za drugo polovico leta pobirali le po 700 starih ali 7 novih dinarjev.

Tednik je — kakor vidite — razmeroma zelo poceni. Zato vas prosimo, da skušate pridobiti tudi znanje in prijateljstvo, da se naroče nanj. Za vsakega novega naročnika, ki nam ga javite, vam izplačamo 150 starih dinarjev provizije.

UPRAVA »TV 15«

S skupščine ZVVI Bukovica-Vodice

V nedeljo, dne 9. januarja, je imelo ZVVI Bukovica-Vodice svojo redno letno skupščino. Udeležilo se je 80 odstotkov članov, navzoč je bil tudi predstavnik občinskega odbora ZZZB NOV Ljubljana-Siška.

Razprava po poročilih je bila zelo živahna. Po daljši razpravi o združitvi ZVVI z ZB so člani sklenili, da je najbolje, če se obe organizaciji združita. Tako so sklenili, da se bodo združili z ZB Vodice-Bukovica-Skaručna. Od 44 članov dosedanjega ZVVI je bilo že prej 31 članov ZB. Zaradi številne šibkosti ZVVI in tolikega števila članov, ki so bili tudi člani ZB, je bila združitev utemeljena in sprejeta. Izvolili so tudi dva delegata za občinsko združitveno konferenco.

Po zaključku skupščine so imeli člani pogostitev in tovariško zabavo. S tem je ZVVI Bukovica-Vodice končalo svoje plodno delo. Pred leti je veljalo za eno izmed najboljših v Slo-

veniji. Upajmo, da bodo člani svoje izkušnje in svojo vneto pri delu v bodoče prenesli na delo v združeni organizaciji.

M. Z.

OGLAS V VESTNIKU

tedniku vzhodne Slovenije vam zanesljivo zagotavlja poslovni uspeh

Népújság

tednik Madžarov na Slovenskem

RADIO MURSKA SOBOTA

slovenska in madžarska oddaja

Cenjene interesente za naročila gospodarsko-propagandnih storitev v teh javnih informacijskih sredstvih še posebej opozarjamo na upoštevanje vredno kupno moč prebivalstva Pomurja s tujimi plačilnimi sredstvi.

MALI OGLASI

v Vestniku in Népújságu

● Gospodinske pomočnice ● Zaposlitve za redne in sezonske delavce ● Prodaje in nakupi

NAROČILA — INFORMACIJE — PONUDE S CENIKOM

Gospodarsko-propagandna služba

Murska Sobota, Kidričeva 4

Telefon št. 21-064

Zahvala

Zavodu za invalide na Jesenicah se najlepše zahvaljujem za izkazano mi pomoč v času bolezni.

Janez Noč,

Jesenice, Titova 31

Ob tabornem ognju

Na Jesenicah stoji pred postajo spomenik NOB, ki mu ne morem odrekati, da ni po svoje lep in da ni nekaj posebnega. Približno dva metra visok zid iz belega kamna obkroža prostor v velikosti večje sobe, ki se vanj pride skozi vhod. Na notranji strani so reliefi, ki ponazarjajo dogodke iz NOB.

Ze večkrat sem šel mimo in nekoč sem sredi belega dneva iz avtomobila videl moškega, kako odhaja skozi vhod in si za-

penja hlače. Pozanimal sem se pri Jeseničanih, zakaj je tako in ali se to večkrat zgodi. Zvedel sem, da je spomenik zelo pogosto oskrnjen, tudi kupčke blata so že marsikdaj našli. Hotel sem že o tem pisati v našem listu, pa sem se zbal, da ne bi komu napravil krivice; zato sem si spet ogledal spomenik dne 27. januarja. Kaj sem opazil? V približno dva prsta debelem snegu so se jasno poznali odtisi več parov moških nog, katerih lastniki so stali tesno ob zidu in opravljali svojo potrebo. Rumena sneg in značilen duh, ki je kljub mrazu kar rezal v moj nos, sta bila dodatna znaka, da so moja sumničenja resnična.

Spomenik ali javno stranišče?

izkušenj ter gledal predvsem na to, da bi dal objektu kar najbolj posebno obliko.

Baje nameravajo na tem kraju zidati novo upravno poslopje občinske skupščine in reliefa vzditi v pročelje. S tem bi rešili vprašanje skrutitve spomenika in okrasili tudi poslopje. Kaj pa do takrat?

Moj sestavek pa naj bi opozoril vse načrtovalce spomenikov, da je treba vsak objekt vsestransko obravnavati, ne pa gledati samo na originalno izvedbo.

MP

POZDRAVI IZ POLJSKE

Tovariš Slavko Medved iz Ivančne gorice je prejel obširno pismo Boleslava Gosćinskega-Borisa, ki je bil kot bivši jugoslovanski partizan odlikovan z redom bratstva in enotnosti s srebrnim vncem in redom za sluge za narod s srebrno zvezdo.

V tem pismu se tovariš Gosćinski spominja mnogih soborcev in znanec. Mnogo sreče, zadovoljstva in zdravlja v letu 1966 pa želi tudi Slavku Kovaču, Savu Vilharju, Vinku Tonižu, Miletu Pavlinu, Andreju Šturmu, komisarju jurišnega bataljona, Stanku Semiču-Dakiju, narodnemu heroju in komandantu XVIII. divizije, Jožetu Boldanu-Silnemu, narodnemu heroju, Janezu Sajetu, Marianu Bertonciju, Valentinu Mlakarju, dr. Franu Bercetu, Milanu Juriču, Ivu Starinu in drugim. Vseh se namreč večkrat in zelo rad spominja in jih tudi pozdravlja.

Pojasnilo

V letošnji 3. številki našega lista, ki je izšla 25. januarja, je na 2. strani v članku »Praznik Marije Pavlin« nastala (ne po krivdi uredništva) majhna netočnost. Marija Pavlin živi namreč v Trzinu, ne pa v Vašah pri Medvodah. Tam živi edino njena hči Marija Arhar.

Pojasnilo

Pod članek »Potrebna je sistematična zdravstvena akcija«, objavljen v zadnji številki našega tednika, so se nam (ne po krivdi uredništva) vrinile napache avtorske inicialke. Praviata je: M. L. (namesto Dr. R. O.). Članek je prišel pomotoma na naše uredništvo. Bil je namreč namenjen reviji »Borec«.

Objava

Uredništvo zbornika I. proletarske brigade nam je poslalo nekaj izvodov knjig za svoje padlih borcev I. proletarske brigade. Ker nismo mogli dobiti naslovov svojcev Ivana Mužika, rojenega 1908. leta v Kovorju pri Trzinu, Vinka Telbana, rojenega 1919. leta v Sovodnju v Poljanski dolini, Alojza Brajdiča, rojenega 1918. leta v Novem mestu, Franca Salomona, rojenega 1919. leta v Trbovljah in Feliksa Grčka, prosimo za podatke o svojcih, da jih sporočite na naslov: ZZZB NOV Slovenije, komisija za razvijanje tradicij NOB, Beethovnova 10, da jim izročimo knjige.

Komisija za razvijanje tradicij NOB pri predsedstvu ZZZB NOV Slovenije

Z LETNE KONFERENCE ZB 2. MESTNE ČETRTE V KOPRU

»Obračamo se na občinsko skupščino...«

Pred dnevi je bila v Kopru letna konferenca članov ZB druge mestne četrti. Poslušali so poročilo predsednika odbora in nato razpravljali o delu, uspehih in nepravilnostih, ki nekatere borce živo zadevajo. Povabili so tudi nas, da bi poslušali poročilo in razpravo in o obojem nekaj napisali za naše republiško glasilo TV 15. (V začetku januarja je bila v isti dvorani letna konferenca članov ZB prve mestne četrti. Ker dvorana ni bila ogrevana, je skoraj polovica navzočih odšla že med razpravo. Tisti, ki smo ostali, smo vztrajali do konca in si pri tem mislili: Nismo več tako vztrajni in odporni kot pred triindvajsetimi in več leti v gozdovih. Tokrat pa je odbor II. mestne četrti poskrbel, da je bila dvorana prijetno topla.)

Poročilo odbora je bilo posvečeno večidel stanovanjskemu vprašanju nekaterih borcev in bork. Menimo, da je prav, da iz poročila navedemo nekaj odstavkov:

»Najtežje je v naši četrti stanovanjsko vprašanje. Kdaj ga bomo rešili, je težko odgovoriti. Marsikateremu borcu bo napravila smrt to uslugo. Nad dvajset let že rešujemo ta problem in še ni videti konca.«

Ostre so te besede, vendar so resnične. Poznamo odbor in predsednika te mestne borčevske organizacije in vemo, da so poročilo naslonili na resnične primere. V nadaljevanju pravi poročilo:

»Po najnovejših navodilih ZB bo od letos naprej treba vračati denarno pomoč za popravilo stanovanj. Roki vračanja bodo morda daljši, morda tudi brez obresti, vendar vračati bo treba, kar pa se mi ne zdi pravilno, še manj pa pravično. Mnogi so v preteklih letih dobili kredite za adaptacije stanovanj v višini težkih milijonov in jih niso vračali. Popravljali so stanovanja, ki so bila še dobra, urejali so jih kapriciozno in brez varčevanja. Marsikateri borce so tako prikrajšali za najnujnejša popravila.«

V nadaljevanju poročila je predsednik omenil nekaj najnujnejših primerov: Rozalija Kleva, Koper, Repičeva 5; Zdenka Šimenc, Koper, Gortanov trg 12; Irma Hrvatina, Koper, Valvazorjeva 2 in Viktor Kodarin, Koper, Cesta JLA 15.

Rad bi prikazal primer borke Rozalije Kleve, vdove po borcu NOV in matere štirih otrok. Živi v majhni, enonadstropni hiši, na kateri je zob časa že opravil svoje delo. Ima majhno kuhinjo in sobico, vsega skupaj 30 m². Štirje otroci spijo na treh posteljah. Kadar dežuje, ne morejo kuhati z električnim tokom in ne svetiti, ker je nevarnost, da nastane požar. Razen tega morajo imeti odprte dežnike, ker skozi streho lije voda. Kleva je vložila prošnjo na Stanovanjski urad in na občinski odbor ZB. Obljub je bilo

nič koliko, toda zadeva se vleče že leta.

Najlepše pri tem pa je, da je prav nasproti njene hiše stavba, kjer je pred več meseci ostalo eno stanovanje prazno — prejšnja stranka se je namreč preselila v lastno hišo. To stanovanje so pred leti adaptirali in dobro uredili. Kleva je upala, da ji bodo dodelili to stanovanje, pa je od občinske skupščine prejela pismo, da bodo to hišo v najkrajšem času podrli. Takoj ko se je prejšnji stanovalec izselil (bivši španski borec z družino), so po nalogu nekoga prišli delavci podjetja Elektro-Koper in pobrali žice električne napeljave zunaj in znotraj hiše. Uslužbenec vodovoda pa je pobral števec in zaprl vodo. Tako je bilo stanovanje onesposobljeno za bivanje. Nekdo se je bal, da ne bi šla Kleva v hišo.

Naj dodamo, da so delavci podjetja Elektro-Koper z odstranitvijo električne napeljave prekinili dobavo elektrike tudi stanovanju tovarišice Kleve. Sama je morala poskrbeti, da ji je nekdo priklopil žico na oddaljeni sosednji hiši. Predsednik je v poročilu nadalje omenil naslednje:

»Mislim, da ni nujno, da se ta dobro ohranjena hiša poruši. Ako pa njen vogal moti novo hišo na Cesti JLA, se da to urediti brez rušenja cele stavbe. Z druge strani ne ovira prometa in tudi ne moti estetskega videza. Gospodarska reforma zahteva dobro gospodarjenje in varčevanje, ne pa razmetavanje sredstev za stvari, ki niso gospodarsko utemeljene.«

Hiša, ki je nekaterim tako na poti, je bila dozidana za eno nadstropje leta 1936 ali 1937. Spomladi 1956 je bilo stanovanje v tem nadstropju preurejeno in v popravljeno v zelo udobno.

Hišica, v kateri stanuje Kleva z družino, je desetkrat bolj potrebna rušenja, ker je več kot dotrajana. Tam zraven je že sedaj večji parkirni prostor za avtomobile stanovalcev novega bloka in uslužbenec podjetja »Trgoavto« in »Adriacommerce«, ki imata v novem bloku trgovske in upravne prostore. Z odstranitvijo hiše tovarišice Kleve bi se ta prostor še razširil in bi novi blok pridobil lažji dostop.

Nazadnje naj omenimo še naslednje iz poročila predsednika:

Plenum zveznega odbora ZZZ preložen

Druga plenarna seja zveznega odbora ZZZ, sklicana za 9. februar, je preložena na 14. februar 1966. Seja bo v mali dvorani zvezne skupščine. Predlog dnevnega reda ostane isti. Seja se bo začela ob 9. uri.

Nacistični vojni zločinec Lammerding ni dobil »zadoščenja«

V našem listu smo 25. januarja letos poročali o tožbi užaljenega esesovskega generala, vojnega zločinca Heinza Lammerdinga, ki je bil komandant razvpite esesovske divizije »Das Reich«. Tožil je protifašistični list »Die Tat«. Ta tožba se je končala 18. januarja letos. Sodišče v Düsseldorfu je tožbo zavrnilo kot neutemeljeno in oprostilo glavnega in odgovornega urednika lista »Die Tat«.

Zaradi množičnih zločinov proti prebivalcem francoskih mest Tulle in Oradour so francoska sodišča obsodila Lammerdinga trikrat na smrt. O tem je pisal list »Die Tat«, ki je označil Lammerdinga za enega od mnogih nacističnih vojnih zločincev, ki še vedno svobodno živijo v ZR Nemčiji. To pa je bilo dovolj, da je bil Lammerding užaljen in je zato vložil tožbo proti glavnemu in odgovornemu uredniku tega lista.

Prav gotovo je, da so tega vojnega zločinca pri vsem tem podpirale vplivne in reakcionarne osebnosti, ki so s to tožbo poskušale oprati pred javnostjo še enega vojnega zločinca. To pa jim tokrat ni uspelo. Sodišče v Düsseldorfu je upoštevalo neizpodbitne dokaze in oprostilo list »Die Tat«.

Sedaj pa ta protifašistični list nadaljuje z razkrinkavanjem nacističnih vojnih zločincev. S tem procesom je stopilo v ospredje tudi vprašanje, ki ga je načel glavni urednik lista »Die Tat« Werner Sterzenbach, ko je pobijal Lammerdingovo tožbo na sodišču v Düsseldorfu,

kaj je z izročitvijo tega zločinca Franciji, kjer so ga zaradi vojnih zločinov obsodili trikrat na smrt.

Po zadnjih vesteh so v Franciji že sprožili pobudo, naj bi vlada republike po diplomatski poti zahtevala izročitev vojnega zločinca Lammerdinga Franciji.

Preberite tudi to!

V Borbi od 21. I. 1966 beremo:

...Pred dvajsetimi in nekaj leti je v Budvi neki meščan ujel partizanskega kurirja in ga predal okupatorjem vojakom. Mineval je čas, mineval — in danes: tisti, ki je ujel partizana, je dobil svojstvo borca NOB, a ujeti partizan — še ne...

...V letu 1941 je šel po Ivangradu človek, ki se je hotel vpisati v italijansko milico. Po pomoti ga je nekdo zaprl. In to mu je prav prišlo. Zaradi tega mu je priznalo svojstvo udeleženca narodnoosvobodilnega boja...

...V vasi Limljani v Crmnici imajo danes organizacijo združenja borcev z nad 70 člani. Eden od teh — resnični borec — je rekel: »Kaka sreča, da nas je bilo triinštiridesetega v partizanih polovica teh, ki smo danes v združenju borcev...«

...Po vasi je šel onemogel in premražen partizan in nekdo mu je ponudil topel močnik. Pozneje, čez leta, se je ta močnik razrastle v »organizirano pomoč in sodelovanje z narodnoosvobodilnim gibanjem«. Zato povsem upravičeno kroži po Črni gori (in ne samo po njej) žalostna šala, da star partizanski močnik stane danes našo deželo na stotine tisočev dinarjev.

Za vsa ta priznanja svojstva so podpisale priče izjave, obstajajo tudi redno izdana potrdila...

...obstaja tudi kazenski zakon, ki določa kazni za lažno pričevanje.

IZ GRADIVA ZA DACHAUSKI ZBORNİK, KI JE ŽE PRIPRAVLJEN ZA TISK (A ŠE NI ZNANO KDAJ BO IZŠEL), OBJAVLJAMO TALE PRISPEVEK:

JOŽE HAMERŠAK:

Štiri leta v taboriščih

Stroj smo postavili na tirnice šele drugi dan okrog poldne, toda bil je neuporaben in ga niso več mogli spraviti v pogon. Poslali so nekoga v Ulm, da nabavi nov del, toda ni ga dobil in tudi iz Weingartna ga niso dobili. Tako je ostal stroj, naš priganjač, neuporaben.

V zimi 1941/42 sem skupno z dvajsetimi sotrpini štirinajst dni odmetaval sneg po mestu. Po ulicah sem videl povsod le žalostne slike: prazne izložbe in vse zapuščeno; drugega ni bilo videti kakor ženske, ki so bile

ja s Koroške Bele, nadalje Justina, Trilarja, Skomanca, Fida in še druge ter si mislil sam pri sebi: »Vraga, pa niso pripeljali vsega Javornika semkaj!«

Nekega dne, ko je bilo konec opoldanskega apela, je morala ostati naša komanda »Gurtenweberei« na zbornem mestu. Pričeli so sestavljati nov transport za Kempten. Tudi mene so odbrali za ta transport, ki pa sem se ga zelo bal. Razdelili so nas v dve skupini. Na eno stran transport, na drugo stran tiste, ki so imeli »Schonung« (nekaj dni počitka). Ko mi je pokazal esesovec, naj stopim v skupino za transport, mi je postalo tesno pri srcu. Čakal sem samo priložnost, da jo pobrišem. Ko se mi je zdel ugoden trenutek za to, sem hitro skočil med tiste, ki so imeli »Schonung«. Iz pisarne za delovno silo me je videl neki pisar, skočil k meni, mi prisolil nekaj zaušnic in me seveda tudi ozmerjal z raznimi psovskami. Prijel me je za ramena in me gnal nazaj v skupino za transport. Povrhu me je še brcnil.

Nabrali so nas približno tristo in nas odpeljali v kopalnico, kjer so nas zaklenili, da ne bi kdo ušel. Tam sem stopil k oknu, se delal, kot da mi je prevročje in da mi je potreben zrak. Ko se mi je zdela prilika ugodna, sem brž skočil skozi okno. Počasi sem se oddaljeval od kopalnice, pogledal nazaj, če gleda kdo za menoj, ter se delal, kakor da grem po službeni poti. Nisem gledal ne na levo ne na desno. Ko sem se tako že precej oddaljil, sem jo šele ucvrl na svoj blok. Tam so me takoj obstopili in spraševali, če nisem šel na transport. Povedal sem jim, kako sem jo pobrisal.

V neki komandi sem videl, s kako brzino so nakladali material v samokolnico. Največ so trpeli tisti, ki so samokolnice vozili. Ko je bila zvrhana polna, so morali z njo teči na vso moč, a prav tako nazaj s prazno. Komaj so se vrnili, so morali že zopet teči s polno. To se je ponavljalo tako dolgo, da so se zgrudili. Kapoži in esesovci so stali v špalirju ter obenem kričali nanje. Kadar je kdo od slabosti padel, so skakali s škornji po njem. Ko so ga tako pošteno zdelali ali pobili celo do smrti, so ga zavlekli v obcestni jarek.

Nekega dne smo bili v naši delavnici. Nedaleč od nas je delala druga komanda, ki je prevažala v samokolnicah material. Tu je bilo kričanja in pretepanja nič koliko. Opiorni ki so morali tehati s samokolnicami sem in tja. Material so vozili čez potok, preko katerega so imeli položeno samo desko. Na vsakem koncu deske je stal esesovec s krepelcem v roki ter skoraj vsakega na vso moč udaril po hrbtu. Marsikateri se je zgrudil pod udarcem. Najbolj pa so esesovci uživali ob potoku, ker se je deska zelo podajala in ljudje vsi omamljeni od izmučenosti in lakote so padali v potok. Ko je tako neki pripornik tekel s samokolnico po deski čez potok, je padel v vodo. Kmalu je prilezel iz nje. Esesovec je gledal in užival, ko je videl, da leze iz potoka. Potegnil je pištolo, ga ustrelil in rekel: »Pes, ali še nisi utonil?« To sem videl 27. aprila 1943.

UNTERFALHEIM PRI ULMU

Iz te komande sem lahko prvič sporočil domov svoj novi naslov. Po nekaj dneh sem že dobil od doma odgovor in napoved obiska.

Bilo je neke nedelje popoldan. Sedel sem v baraki in nekaj pisal. Slučajno sem se ozrl skozi okno in videl, da so šli proti baraki žena, hči in zet z velikim kovčkom. Planil sem iz barake. Pred vrati sem se ovedel, da nisem prost in sem obstal. Samo z roko sem jim pomahal v pozdrav. Nato sem šel k vodji komande javit obisk. Dedec je bil ves iz sebe. Planil je iz barake na pol pobesnel. Proslili so ga vsi trije, naj nas pusti vsaj malo govoriti. Ženi je rekel, naj pošlje prošnjo v Berlin. Dovolil je samo oddati paket, ki ga je prej pregledal. Do njih je šel neki drug pripornik, ki so mu izročili moj

paket, ker jaz nisem smel blizu. To so morali opraviti zelo hitro, ker jih je esesovec stalno priganjal. Videli smo se po dobrih dveh letih in si nismo smeli seči v roke, kaj še, da bi se kaj pogovorili. Nekaj časa smo stali in se gledali kot okamneli. Ker ni nehal kričati, naj se razidemo, oni stran in jaz v barako, sem jim od daleč rekel, naj gredo, da bo tako za vse najboljše. Oddaljevali so se! V pozdrav smo si mahali toliko časa, dokler smo se videli. Ko so mi izginili izpred oči, sem se zopet čutil osamljenega, nesrečnega. Še bolj živo sta mi stopila pred oči dom in domovina.

IN ŽE ZOPET V DACHAUU

Kmalu zatem smo bili vsi odpoklicani nazaj v Dachau, ker nam niso več zaupali. Tja smo se vrnili 6. avgusta 1943. V Dachauu sem ostal le teden dni.

Dne 10. avgusta 1943 popoldan so nas tiste, ki smo bili brez dela, odgnali na zborna mesto za transport. Ko so nas začeli razporejati pred revirjem, sem se spravil na zadnji konec in dobro opazoval okoli sebe. Videl sem, da so na prednjem koncu že začeli izbirati, zato sem porabil priliko in šel bolj na konec revirja, kakor da grem na malo potrebo. Še enkrat sem dobro pogledal okoli sebe in smuknil za revir in skozi revir na svoj blok. Skril sem se pod streho, kjer sem bil skrit tri ure.

V SAULGAU

Dne 14. avgusta 1943 so nabrali zopet sto štirideset mož za transport, sto za Friedrichschafen, štirideset za Saulgau. Tudi mene so odbrali in to pot se nisem mogel izogniti.

V Saulgauu, kamor so me poslali, sem vodil zidarska dela. To je bilo veliko in tudi odgovorno delo. Imel sem dvanajst zidarjev, med katerimi so bili tudi Kranjc, trije Dalmatinci, dva Čeha, en Nemec, ostalih pet Poljaki in osem pomožnih delavcev. Ko smo tako delali in betonirali, sem stalno premišljeval, kako bi delal, da bi napravil več škode, a da mi ne bi prišli na sled. Zato sem se znesel nad raznimi predmeti, krampi, lopatami, žblji, raznimi vijaki in kar mi je prišlo pod roke, vse je šlo v beton, seveda naskrivaj, da tudi naši ljudje tega niso videli. Tudi razna škripčevja so ležala okoli nas. Ko sem nekoč videl, da ni v bližini nikogar, sem hitro potegnul škripčevje, ki je dvigalo do šestnajst ton teže, med opaže in ga spustil v beton. Ko so se delavci vrnili, je bila naprava že za vedno spravljena.

Disciplina in teror sta bila tu še mnogo hujska kot v Dachauu, ker so nas imeli v rokah, kakor tudi vso komando, kriminalci, zeleni, kakor smo jim pravili. Glavno besedo je imel taboriščni starešina Martz Ernest. Kakor je on odredil, tako je moralo biti. Bil je prava zverina v človeški podobi. Nad kogar se je spravil, je bil rezev in je tudi čutil posledice najmanj štirinajst dni ali celo več tednov. Če pri nastopu nismo bili takoj na mestu, se je drl kot zverina in zvečer smo morali biti pripravljeni na »jago«. Ko smo se po končanem delu vrnili v taborišče, smo morali takoj na vežbališče in tu se je pričel pravi ples in vpitje: »marsch, hinlegen, auf, Sauhund!« Najraje nas je gonil po največjem blatu in snegu, ne meneč se za to, ali si utrujen in lačen. Ljudje so se kar tresli od prenapornega dela in lakote. Kdor mu ni dobro delal na komando, je navalil nanj in ga pobil. Po taki »prireditvi« smo jih morali vedno nekaj nesti na bloke ali pod roko peljati, ker sami niso mogli hoditi.

Tudi neki Slovenec iz Tržiča je nekoč imel precejšnjo smolo. Pretepli so ga skoro do smrti. Bil je mesec dni ves podplut, po obrazu in po životu. Nekaj tednov zatem, ko se mu še niso popolnoma zacelele rane od pretepanja, bi jih dobil skoraj še drugič. Njegova sreča je bila, da me je poklical taboriščni kapo, da mu tolmačim. Zagovarjal sem ga na vse načine in kapoju lagal, kolikor se je dalo. In res je končno dobil samo zaušnico.

Nekega dne ob šestih zjutraj nam je omagal neki Poljak, ker so ga strahotno preteпали in je po silnih mukah tudi izdihnil.

(NADALJEVANJE)

Spomenik v Dachauu

povečini črno oblečene. Večina trgovin je bila sploh zaprta. Samo zvečer po šestih uri je bilo videti po določenih ulicah več ljudi. Prihajali so iz tovarn in še to so bili sami prisiljenci.

V naši komandi je bil tudi Nemec Becker, po poklicu zidar, doma nekje od francoske meje. Bil je edini izmed vseh Nemcev, kar sem jih dotlej srečal, ki je bil pravi komunist. Potem ko sva se spoznala, sva bila v prostem času stalno skupaj in se pogovarjala o razvoju vojne, o komunizmu in fašizmu ter o naših taboriščnih razmerah, pa tudi o našem revolucionarnem delovanju pred vojno. Večkrat mi je rekel, da ga je sram, da je Nemec in da po vojni, če bo dočakal njen konec, ne bo ostal v Nemčiji.

SPET V DACHAUU

Iz Heidenheima sem se vrnil v Dachau 29. oktobra 1942. Na štirinajstem bloku, kamor sem bil dodeljen, se je okoli mene zbralo precej Slovencev, med njimi tudi Jože Kranjc iz Haloz, ki je bil še predvojni borec za delavske pravice. Z njim sva postala najboljša prijatelja. Srečal sem tudi Viktorja Udir-

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

...kdaj je projektil raketa?

V časopisu lahko že vsak dan zasledimo najrazličnejše članke o raketah, projektilih, raketnih projektilih itd. Toda izrazi, ki jih najdemo v takih in podobnih člankih, niso vselej na mestu.

Kaj je projektil (izstrelek) in kaj raketa? PROJEKTIL (izstrelek) je smrtonosno telo, ki se giblje. Sem spadajo artilerijske granate, raketni projektili (izstreliki), letalske bombe, torpedi itd. RAKETNI PROJEKTIL ni torej nič drugega kot projektil z raketnim pogonom. RAKETA je isto kot raketni projektil in je potem-takem le krajši izraz za isti pojem.

Ali veste...

PROJEKTILSKI SISTEM sestavljajo, razen projektila, tudi vsi drugi elementi, ki so potrebni za njegovo izstrelitev, oskrbovanje z gorivom in električnim tokom, usmerjanje, prevoz, kontrolo in pripravo za streljanje. RAKETNI SISTEM je isto kot projektilski sistem, če imamo za projektil raketo.

...zakaj je bila nemška industrija nafte najpomembnejši cilj zavezniških zračnih napadov?

Sodobnega vojskovanja si sploh ni mogoče zamisliti brez nafte in njenih derivatov. Prav nafta pa je bila nemška Ahilova peta. Ker nacistična Nemčija ni imela lastnih petrolejskih polj, je skušala surovino nafto nadomestiti s sintetičnim pridobivanjem njenih derivatov, predvsem bencina. Konec 1939. leta so Nemci imeli v rezervi le 511.000 ton letalskega bencina, 280.000 ton motornega bencina in 150.000 ton dizelskega goriva.

Zato so zahodni zavezniki posebno pozornost posvetili bombardiranju petrolejskih polj v Romuniji (na območju Ploestija), kamor so samo v juliju 1944 odvrgli kakih 600.000 ton bomb, in industrijskih objektov za predelavo nafte in sintetično pridobivanje naftnih derivatov v Nemčiji in od nje okupiranih deželah.

Vse do 1944. leta je nemška proizvodnja sintetičnih goriv bila v nenehnem dvigu: 1940. leta so ga Nemci izdelali dva milijona ton, 1943. leta pa že skoraj štiri milijone ton. Ko pa so zavezniki sredi leta 1944 začeli množično bombardirati petrolejska polja in objekte za predelavo in sintetično pridobivanje goriva, se je nemška proizvodnja nafte in sintetičnega goriva zmanjšala na komaj 5 odstotkov v primerjavi s stanjem v prvem četrtletju 1944. leta.

...kdo je 1812. leta zažgal Moskvo?

Po bitki pri vasi Borodinu so Rusi sklenili, da bodo Moskvo izpraznili in jo prepustili Napoleonu. Francozi so v rusko prestolnico vkorakali 14. septembra. Ze prvo noč pa so na raznih krajih mesta izbruhnil siloviti požari, ki so kmalu zajeli vse mesto. Vedeti je namreč treba, da so bile vse hiše lesene in da je v tistih dneh pihal močan veter.

Kdo je zažgal mesto? Nekateri trdijo, da so to storile ruske oblasti, ki so nameravale uničiti nekatere pomembne objekte, drugi pa pravijo, da je požare pripisati nepazljivosti prebivalstva in francoskih vojakov. Moskva je gorela šest dni.

Ljudstvo je bilo prepričano, da so to storili Francozi, ki jih je že itak zasovražilo zaradi njihovega nasilja in ropanja. Zato ni prav nič čudnega, če so skupine oboroženih kmetov začele napadati manjše francoske oddelke. Do partizanske vojne je pravzaprav prišlo na pobudo huzarskega podpolkovnika Davidova iz 2. armade. Ta je dobil 50 huzarjev in 150 kozakov, s katerimi je krenil v nasprotnikovo zaledje, kjer je kmalu nato pri Carevem Zajmšču razbil francoski transport z 215 možmi in 30 vozovi.

Po evakuaciji Moskve je Kutuzov poslal v francosko zaledje generala Ivana Dorohova s petimi konjeniški polki, nato pa še vrsto kozaških, huzarskih, ulanskih in dragonskih odredov, ki so dosegli izredne uspehe. Tako je general Dorohov 10. oktobra zavezal francosko oporišče Vereje pri Možajsku, kjer je ujel 15 francoskih oficirjev in 350 vojakov.

Vojaske enotami, ki so jih bili poslali v zaledje francoske vojske, so se pridružili tudi kmetje, ki so bili sprva oboroženi s kosami, vilami, sekirami in kopji, kasneje pa že s puškami, odvetimi sovražniku. Oblastem to ljudsko odprniško gibanje ni bilo pogodu, ker jih je bilo strah, da ne bi kmetje po odhodu Francozov orožja obrnili proti svojim graščakom.

DVAJSET MILIJARD DOLARJEV BO STALO AMERİČANE, ČE SE BODO ODLOČILI ZA ABM SISTEM

NAJDRAŽJA PROTIZRAČNA OBRAMBA VSEH ČASOV

Nekateri so za...

Novo orožje je pravzaprav protiraketni sistem (Američani ga skrajšano imenujejo ABM — protibalistične rakete), ki ga sestavljajo radarji, elektronski računski stroji in teledirigirane rakete z jedrsko glavo in ki je namenjen za uničevanje nasprotnikovih medcelinskih raket že med njihovim približevanjem. To je nekaj podobnega, kot bi skušali uničiti v zraku nasprotnikovo granato.

AMB sistem bi moral že v nekaj minutah ugotoviti nasprotnikove namere in uganiti, katere rakete nosijo jedrsko glavo, katere pa je nasprotnik izstrelil le zato, da bi motile protiraketni sistem. Takoj nato bi jim bilo treba poslati nasproti protiraketne rakete, ki naj bi uničile nasprotnikove rakete, oddaljene le še nekaj minut poleta do svojih ciljev.

Doslej so za ta sistem porabili že več kot dve milijardi dolarjev — torej prav toliko, kolikor za atomsko bombo med drugo svetovno vojno. Čeprav ta sistem v svojem začetnem obdobju še ni bil tako zanesljiv, kot je sedaj, so nekateri ameriški generali vztrajali na tem, da je treba rakete »Nike«, ki naj bi jih uporabljali v te namene, serijsko izdelovati, med-

tem ko je obrambni minister McNamara še vedno okleval.

Pentagon pa postaja čedalje nestrpnejši; to tembolj, ker je medtem strokovnjakom uspelo rešiti dva pomembna tehnološka problema:

— izpopolnili so radar, ki lahko hkrati identificira in spremlja več letočih predmetov; — napravili so novo raketo »Spring«, ki je namenjena za prestrežanje nasprotnikovih raket in ki ima ob startu mnogo večji pospešek kot druge rakete.

...a drugi proti

So pa tudi generali, ki se upirajo uvedbi tega sistema, češ da bi se nasprotniku kljub temu posrečilo z ustreznim številom jedrskih glav napasti cilje v ZDA in da bi ABM sistem sicer zmanjšal število žrtev, ne bi pa mogel vseh Američanov zavarovati pred uničenjem. Izračunali so, da bi sistem, ki bi obvaroval pred uničenjem deset do petinajst velikih mest, stal kakih petindvajset milijard dolarjev. Brez take obrambe pa bi bilo v primeru izenačnega napada ob življenje kakih 150 milijonov Američanov. Sistem ABM, ki naj bi ga dopolnili s sistemom preprostih zaklonišč pred napadi iz zraka, naj bi za polovico zmanjšal izgube.

Mnogi strokovnjaki menijo, da bi Američani imeli od takega sistema več škode kot koristi. Država, ki bi imela popoln protiraketni sistem, bi se namreč znašla v boljsem položaju od svojega nasprotnika. To pa pomeni, da bi Sovjetska zveza, ki je edini ameriški tekmeč, vzela uvedbo ABM sistema v Ameriki za priprave na napad in bi še bolj izpopolnjevala svoj protiraketni sistem. Ta pa je že sedaj zelo učinkovit, saj je že 1962. leta takratni sovjetski predsednik Hruščov izjavil, da ima Sovjetska zveza raketo, s

katere lahko zadene celo mušico v vesolju.

Drugi ameriški strokovnjaki pa so mnenja, da utegne Sovjetska zveza odgovoriti na uvedbo ABM sistema tako, da bo izpopolnjevala in povečevala zaloge ofenzivnih medcelinskih sredstev. To je ceneje in učinkoviteje: ustreznemu številu sovjetskih raket bi se namreč, po zakonu verjetnosti, le posrečilo prodrati do branjenih ciljev.

Ameriški državljani ne bi mogli biti mirni celo v primeru, če bi imeli dovolj protiraketnih raket za varstvo vseh mest pred

napadi iz zraka. Presenečenja so še vedno možna kljub vsem ukrepom. Iz pettisloletnih izkušenj vemo, da strateška filozofija, ki je izhajala iz obrambe, ni bila nikoli enakovredna strateški filozofiji napada. Zgodovino je pisala predvsem konica meča, ne pa pasivna površina štita. Upoštevati pa je treba še eno okoliščino: zemeljska atmosfera bi po hudih eksplozijah jedrskih glav postala tako radioaktivna, da bi katastrofalne posledice bile enake za obe strani — za zmagovalca in za premaganca.

Zadnji dan »Železnega polka«

MED NAJPOMEMBNEJŠE ZMAGE 7. MLADINSKE BRIGADE SPADA UNICENJE ELITNEGA ČETNIŠKEGA »ŽELEZNEGA POLKA«

Bilo je 25. avgusta 1944. leta na rahlo valoviti Krnovski planoti pod planino Vojnikom. Ko se je zmrščilo, je bilo skozi redko drevje med dvema hriboma videti odsev tabornih ognjev. Človek bi dejal, da na hribih ni nikogar več in da se je vsa

vojska zbrala v dolini, kjer naj bi počivala.

To pa je bila le četniška zvižaja. Kakih deset četnikov je ostalo pri ognjih in nanje nakladalo vejevje, drugi pa so se vklopali na pobočjih hribov in čakali na partizane, ki naj bi jih taborni ognji privabili, nato pa bi jih izmanada napadli v bok.

Vendar se bataljoni 7. mladinske brigade, v katerih so bili skoraj vsi borci mlajši od dvajset let, niso dali preslepiti. Četniškim ognjem se niso bližali skozi gozd, temveč frontalno po čistini. Spricho neprestanih pohodov pa so bili tako utrujeni, da so mnogi izmed njih med hojo zaspali in tako prekinjali zvezo med posameznimi deli kolone.

Zato se je zgodilo, da je prišel ob napovedanem času pred četniške položaje le 1. bataljon. Prišel pa je tako blizu, da so se bombe, ki so jih četniki iz svojih okopov lučali proti partizanom, razletavale za borci. Bilo pa je vse zaman. Borcem 1. bataljona ni uspelo pregnati četnikov s položajev. Končno pa so pred seboj imeli četniško elitno enoto — »železni polk«, ki je bil pred tem na dvomesečnem urjenju pri Danilovgradu in katerega pripadniki so bili oboroženi predvsem z avtomatskim orožjem.

Dvakrat so jurišali in obakrat so jih četniki zavrnili. Nato se je bataljon umaknil v globel. Le puškomitraljezec Čedo Garčević, ki je med bojem spricho silne utrujenosti zaspal, ni opazil, kdaj so se njegovi umaknili in je ostal na prejšnjih položajih. Ko pa se je zjutraj prebudil in pred seboj zagledal ljudi, je mislil, da so to njegovi. Zazdelo se mu je, da med njimi vidi celo svojega tovariša Uroša in ga je poklical po ime-

nu. Ta mu je odgovoril, Čedo pa, še vedno nič hudega sluteč, je vstal in mu šel nasproti. Sele tedaj je opazil, da so to četniki. Bliskovito se je vrgel na tla in se zvalil po strmini navzdol. Puškomitraljez je sicer spotoma zgubil, toda iz peklenskega ognja, s katerim ga je sovražnik zasul, se je le nekako rešil.

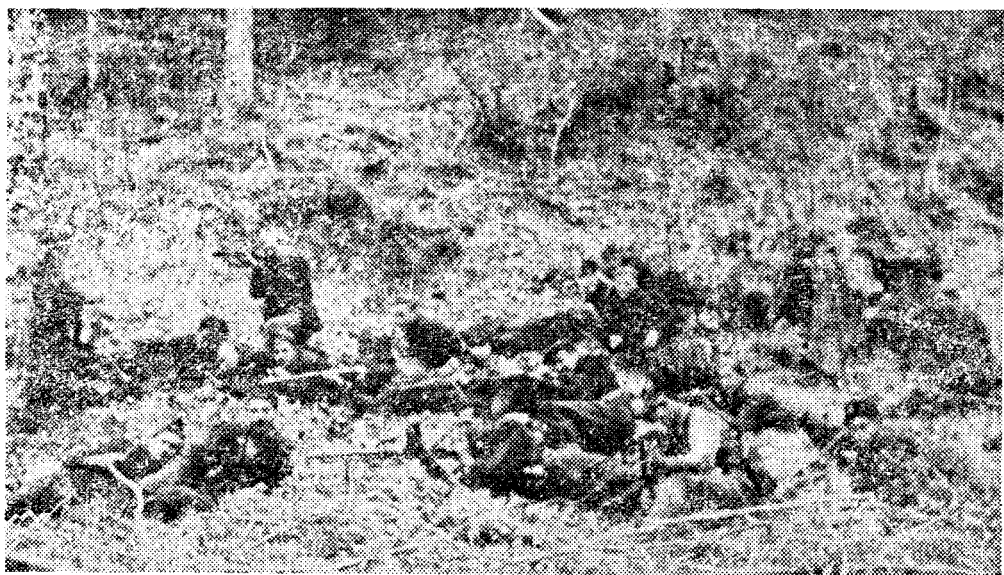
Ko je komandant brigade zvedel, kaj se je to noč zgodilo, je ukazal, naj 1. in 2. bataljon ponovno jurišata na četnike. 3. bataljon in enota Ozne pa naj se še ponoči neopazno priplazi do četnikov za hrbet, zasedeta položaje na gričkih in napadeta četnike, ko se bodo začeli umikati.

Tik pred zoro sta se 1. in 2. bataljon začela ponovno bližati sovražniku. Na čelu so šli, z mitraljezi v rokah, nekateri funkcionarji. Kaže, da jih sovražnik ni pričakoval. Razen tega pa so jih mladinci tako naglo napadli, da četniki niso uspeli uporabiti vsega svojega orožja in so se umaknili na višje položaje. Vendar se tudi tam niso mogli obdržati in so v valovih planili navzdol v dolino. Tam pa jih je sprejel 3. bataljon. Četniki so se skušali rešiti z begom na levo stran. Prišli pa so pred puške enote Ozne. Tako so četniki begali na vse strani v krogu, iz katerega ni bilo izhoda, vse dotlej, dokler se njihova enota ni povsem razkrojila.

Boja je bilo kmalu konec. Četniki, kar jih je še ostalo živih, so se vdali. Četniki so izgubili kakih 500 mož, izmed teh je bilo 180 ujetih. Razen tega pa so partizanski borci zaplenili tudi vso oborožitev in opremo četniškega »železnega polka«.

To je bila ena izmed največjih zmag 7. mladinske brigade, ki so jo ustanovili 30. decembra 1943 z odlokom 1. kongresa protifašistične mladine Črne gore.

Kdaj, kdo in kje?

Tovarišica Anica Mlasko iz Žepovec pri Gor. Radgoni nam je k fotografiji v zadnji številki našega tednika poslala naslednje pojasnilo: »Ta slika je bila posneta 1943. leta, ko je bilo zasedanje SNOS v Črnomlju. Skupina prihaja iz Semiča v Črnomelj, če se ne motim.« Tovarišica Anica, najlepša hvala za podatke!

Spet objavljamo fotografijo, o kateri nimamo podatkov. Kdaj je nastala, koga predstavlja, kje je bila posneta? Po pokrivalih sodeč gre za prve partizane. Vse drugo nam je neznano, zato bi nam bila razjasnitev dobrodošla.

UPRAVNI ODBOR

»Počitniške skupnosti« ZZB NOV, Ljubljana Banjole

RAZPISUJE PROSTA DELOVNA MESTA

za letno sezono od 1. junija do konca septembra 1966 za Počitniški dom v Banjolah pri Puli

1. mesto upravnika stalno delovno mesto
2. 1 knjigovodja-bilancist
3. 1 materialni knjigovodja — glavni blagajnik
4. 1 receptor-administrator
5. 1 glavna kuharica ali kuhar KV
6. 3 kuhinjske pomočnice z znanjem kuhanja PKV
7. 3 kuhinjske delavke
8. 1 šofer za prakso nabavljača
9. 1 skladiščnik
10. 1 snažilka za zunanja dela in sanitarije
11. 2 točalki za bife
12. 2 blagajničarki za bife
13. 1 delovno moč za pranje perila z vel. pralnim strojem
14. več servirk delo primerno za dijakinje srednjih šol ali študentke
15. 2 dijaki ali študenta za opravljanje vratarske službe

Za delovna mesta od št. 1 do 13 je potrebna primerna kvalifikacija in praksa za delo v počitniških domovih in podobno.

Rok prijav do 20. februarja 1966.

Ponudbe pošljite na naslov »Počitniška skupnost« ZZB NOV Ljubljana, Komenskega 7/III, soba 80.

Koliko topov je prišlo na vsak kilometer fronte v berlinski operaciji?

V zadnjih operacijah druge svetovne vojne so imeli zavezniki veliko premoč ne le v pehoti in pehotni oborožitvi, temveč tudi v tankih, letalih in topovih. Ob prvotni nemški obrambi pred Königsbergom je prišlo 150 sovjetskih letal na vsak kvadratni kilometer fronte. Samo v dveh dneh (7. in 8. aprila) so se sovjetska letala na tem delu fronte dvignila 10.000-krat v zrak in na nemške položaje odvrгла kakih 5.000 ton bomb. Takrat so za nevtraliziranje nasprotnikove obrambe veljale naslednje norme: 40 do 50 ton bomb, če je bila obramba na hitro organizirana, 60 do 80 ton za običajno organizirano obrambo in 80 do 200 ton, če je šlo za močno utrjene položaje.

Za probaj nasprotnikove obrambe so v zadnjih mesecih vojne uporabljali do 250 topov in minometov na kilometer fronte. Rekord pa so dosegli v berlinski operaciji, ko je na kilometer fronte prišlo po 600 topov in minometov.

Zahodni zavezniki so imeli, kar zadeva topništvo, nižje norme: pri njih je na kilometer fronte navadno prišlo po 100 do 160 topov

in minometov. Zato pa so imeli številnejše letalstvo: za nevtraliziranje sovražnikove obrambe so navadno uporabljali 250 do 700 ton bomb na vsak kvadratni kilometer fronte. Naj omenimo še to,

da je v neposredni letalski pripravi na fronti ameriškega 7. korpusa pri Saint-Loju (23. julija 1944) sodelovalo — razen lovskih letal — še 1550 težkih in 500 srednjih bombnikov.

KRIMSKI ODRED je imel več kot 1000 borcev

Spomladi 1942 je na Notranjskem deloval Notranjski partizanski odred, iz katerega pa so junija 1942 zaradi velikega števila novih borcev sestavili tri nove odrede: Krimski, Kočevski in Dolomitski.

Krimski partizanski odred se je zadrževal in deloval na širšem območju Krima in neprestano oviral železniški promet na progi Ljubljana—Postojna. Med večjimi uspehi, ki jih je odred dosegel, je treba omeniti boj 2. čete 1. bataljona »Ljuba Serčerja« pri Preserju, ko je — po naših podatkih sodeč — padlo kakih 80 Italijanov (2. junija), in — skupno z enim izmed bataljонов 2. grupe odredov — napad na železniški transport,

iz katerega so naši borci osvobodili več kot 300 zapornikov, ki so jih Italijani peljali v internacijo (28. junija).

Sredi julija 1942 je Krimski odred imel že štiri bataljone z več kot 1000 borci.

Med tako imenovano Roško ofenzivo se je odred moral spricho prebude sovražnikove premoči umikati proti kočevskim gozdovom, od koder pa se je potem po skupinah in skoraj brez izgub spet prebil na svoje stare položaje. Sredi septembra 1942 so ga razformirali: večji del njegovih enot so vključili v ponovno ustanovljeni Notranjski odred, en bataljon pa v Serčerjevo brigado.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Uničena baterija

Motorji partizanskih letal so spet zabrnili nad Jadranskim morjem. Le nekaj minut pred tem se je četverica letal s poročnikom Danilom Rebulom in zastavnikom Tugomirjem Prebegom, Vladom Pavičičem in Ljubomirjem Dvorskim odlepila od zemlje in krenila proti Jugoslaviji, da bi pomagala enotam, ki so se tam borile s sovražnikom.

OBLAKI OVIRAJO NAPAD

Čeprav so bili že nad Bihačem, mesta zaradi gostih oblakov niso videli. Krenili so proti Slunju, od koder je priskakala sovražnikova kolona. Na levi strani so skozi luknjo v oblakih za hip zagledali visoko in strmo Plješevico, tam nekje v daljavi pa so bili tudi dobro znani obriši Plitvičkih jezer.

Nenadoma se je začelo jasiti. Letalci so napeto opazovali cesto pod seboj, ne da bi videli kaj sumljivega. Nekaj hipov kasneje pa se je pod njimi pokazala kolona, ki je bila njihov cilj. Na čelu kolone je bilo nekaj oklopnih vozil, sledila pa jim je dolga kača kamionov.

Vodja skupine je ukazal: »V napad!«

Letala so zdrvela proti zemlji. Drugo za drugim so se spuščala proti koloni, toda na višini kakih 1000 metrov je veter nenapovedano prignal nove oblake in tako prikril kolono na zemlji. Vodja skupine je moral dati nov ukaz:

»Obrat na desno s poniranjem za napad pod oblaki!«

Letalci so drug za drugim zavili v desno in se spuščali še nižje. Nenadoma so opazili, kako vsepovsod okrog njih vznikajo beli oblaki in čutili, kako njihova letala ob vsaki eksploziji podrtavajo. To je bil zaporni ogenj neke sovražnikove protiletalske baterije, ki pa se je dobro prikrila in je ni bilo moč videti. Piloti so jo skušali odkriti, vendar je bilo vse zaman. Bili so že prepričani, da je ne bodo našli, ko je zastavnik Prebeg po naključju pogledal na desno in nad nekim hribočkom opazil sledove dima. Tam so bili položaji nemške protiletalske baterije.

Z RAKETAMI NAD TOPOVE

Tri letala so krenila nad kolono, četrto, Prebegovo, pa je zavilo proti sovražnikovim topovom. Ko je Prebeg bil le še kakih 800 metrov oddaljen od baterije, je začel z obema mitraljezoma streljati po njej. S tem je hotel doseči, da mostvo pri topovih nažene v zaklonišča in mu tako prepreči streljanje po letalu. Njegovi rafali so bili dolgi in vse je že kazalo, da je dosegel svoj namen. Zmotil se je. Ko so Nemci pri topovih videli, da jih napada samo eno letalo, so ga sprejeli s strahovitim ognjem.

Prebeg se ni dal zmotiti. Strmel je v cevi topov, ki so bru-

Bilo je 26. marca 1945. Na zahtevo štaba 4. armade so z italijanskega letališča Campomarino vzleteli štirje lovci 2. eskadrilje NOVJ, da bi z raketami napadli sovražnikovo motorizirano kolono, ki je iz smeri Slunja prodirala proti osvobojenemu Bihaču. Ob cesti pa je bila tudi sovražnikova protiletalska baterija z nalogo, da varuje kolono pred letalskimi napadi...

hale ogenj, in z razdalje kakih 600 metrov izstrelil dve raketi. Letalec ju je pozorno opazoval, toda raketi sta se v hribček zapicili daleč pred položajem sovražnikovih topov. Sovražnik je še nadalje streljal po letalu, vendar ga ni zadel. Prebeg je bil topovom čedalje bliže in je že razločno videl sovražnikove vojaške, kako se vrte okrog njih.

Ko pa je bil še kakih dvesto do tristo metrov visoko, je nenadoma začutil hud udarec. Letalo je streslo in ga zaneslo. Granata je eksplodirala na pilotovi desni strani, tik ob motorju, in raztrgala krilo. Zračni pritisk pa je bil tako močan, da je prevrgel letalo na hrbet. Pilot je bil omamljen, letalo pa se je bližalo zemlji. Prebeg ni vedel, kaj naj stori: »Me bodo komande ubogale? Je to moj konec? Ali naj bi izskočil?«

V zadnjem hipu se mu je posrečilo poravnati letalo, da ni treščilo v tla. Ko pa se je ozrl, je Prebeg videl, da je eksplozija odrinila kinofotomitraljez, da je obloga letala raztrgana in da ima raztrgano obleko, čeprav ni čutil nobene rane. Iz razbitega karterja mu je pljusalo olje v obraz in ga slepilo.

Čeprav je bilo letalo hudo poškodovano, je Prebeg znova napadel sovražnikovo baterijo, ki jo je imel pred sabo kot na dlani. Ni je bilo moč zgrešiti. Pritisnil je prožilce na mitraljezih in hkrati izstrelil vseh šest raket. Te so se razletele med topovi, jih razmetale in prekrile z dimom in prahom. Hip kasneje se je kakih dvajset metrov nad njimi Prebegovo letalo poravnalo in čez uničeno baterijo zavilo v oblake.

S POŠKODOVANIM LETALOM PREK MORJA

Le malo je manjkalo, da ni Prebegovo letalo treščilo v zemljo, vendar ga je pilot v zadnjem hipu zavrnil in ga skušal obdržati v zraku. Letalo pa je že tako močno zanašalo, da je Prebeg resno razmišljal, kje naj bi pristal. Motor se je stresal in sunkovito vlekel letalo tik nad zemljo čedalje dlje od sovražnika.

»Da bi priletel vsaj do Bihača, do naših, in tam nekeje pristal.« je Prebeg razmišljal potem, ko je vodji skupine sporočil, da je svojo nalogo v redu opravil. »Sem poškodovan in letim proti Bihaču.«

Načrti o nadaljnjem razvoju nemškega letalstva

Tuji listi poročajo, da je letalski inšpektor Zvezne republike Nemčije general V. Panitzky izjavil, kako se bo razvijalo letalstvo njegove države v bližnji prihodnosti. Po njegovem bodo potrebe in zahteve nemškega letalstva po 1970. letu takšne:

Letala »G 91«, ki jih zdaj uporabljajo za sodelovanje z drugimi vrstami vojske ter za ogledništvo, bi zamenjali z novimi, boljimi. Pri tem mislijo na tip »VAK 19B«, ki lahko navpično poleti ali pa pristane. Pri raziskovanju tega sodelujejo ZR Nemčija, Italija in ZDA. Letalo naj bi imelo samo najosnovnejšo elektronsko opremo in omejene možnosti za letenje v slabih vremenskih razmerah.

Toda kljub temu bo mnogo bolj pripravno za sodelovanje s pehoto kot »G 91«. Nameravajo zgraditi določeno število prototipov, ki jih bodo uporabili za poskuse v 1969. letu. V letih 1971—1972 pa naj bi jih začeli serijsko izdelovati.

Razen tega se dogovarjajo, da bi ZR Nemčija sodelovala pri razvoju podobnega letala skupaj s Francijo in Anglijo.

Vojno letalstvo ZR Nemčije načrtuje tudi uvajanje lovske inačice letala »F 104 G« v oborožitve. To letalo je že v velikem številu v oborožitvi letalstva ZDA.

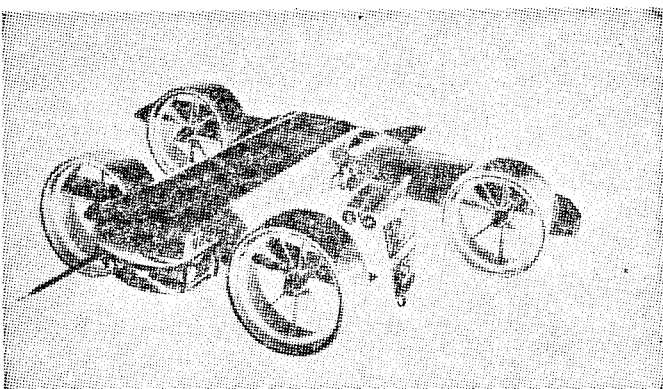
Nemško letalstvo nadalje posveča veliko pozornost tudi spremenljivi obliki kril. Že novembra 1964 so sklenili z ZDA pogodbo, da bodo sodelovale znane letalske tovarne obeh držav pri poskusih s to novostjo. Do pomladi 1970 bodo zgradili 12 prototipov za poskuse, morada najkasneje do leta 1971. V letu 1974 naj bi taka letala postala glavni tip letalstva ZDA in ZR Nemčije.

Glavno letalo za sodelovanje

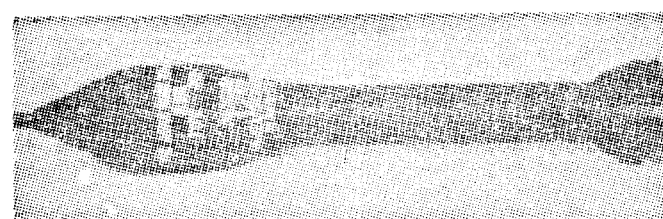
z drugimi vrstami vojske operativno-taktičnega pomena bi moralo biti letalo za uporabo ob najslabšem vremenu, ki bi prav tako lahko poletelo in pristajalo navpično, ali pa vsaj ne bi potrebovalo velikih letališč, nosilo pa naj bi do 6 ton tovora. Taktični prenik delovanja tega letala bi moral biti med 550 in 830 km, največja brzina nad dvojno brzino zvoka (2200 km na uro). Teža letala naj bi znašala okrog 21 ton. Letalo »F 111«, ki ga že preizkušajo v ZDA, pa je težko 30 ton. Morda bi se odločili za tega, toda po mišljenju generala Panitzkega bi moralo biti tako letalo za evropske razmere znatno lažje.

Objavili so tudi, da bodo od 1. oktobra 1965 dalje učili pilote za letala »F 104« in »G 91« v ZDA na letalih »T 37B« in »T 38A«, ki jih je kupilo nemško letalstvo. Letno bodo izučili 200 do 300 pilotov. Razmere za njihovo učenje so v ZDA zaradi ugodnejšega vremena boljše kot v Nemčiji, pa tudi zaradi krajšega časa učenja in manjše cene za vsakega posameznika. G.

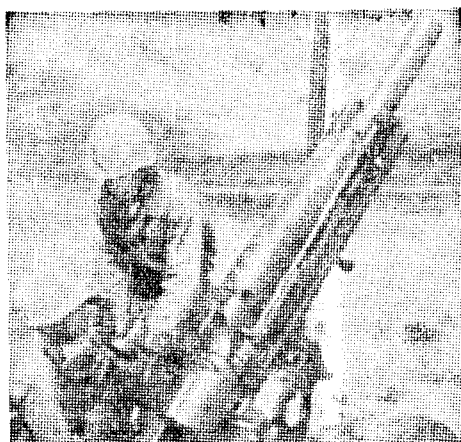
FOTO S PODPISOM

AMERIŠKO LETALO »X-22A« se lahko dviga in spušča navpično. Ima štiri motorje po 1250 konjskih moči. Motorji so med poletom v vodoravnem položaju, pri vertikalnem vzletanju ali pristajanju pa imajo navpično lego. Letalo, ki doseže do 300 kilometrov na uro, pilotirata dva moža.

BELGIJSKI ROČNI METALEC »BLENDICIDE«, ki ga vidimo na sliki, je zelo uspešen proti vsem oklopnim vozilom. Poročajo, da njegova 2,75 kg težka mina, ki leti do 220 m daleč, lahko prebije 40 cm debel jeklen oklep.

OROŽJE, »HOWTAR«, ki ga vidimo na sliki, ni ne top ne havbica ne možnar. To je nekaj vmesnega med možnarjem in havbico: strelja kot možnar, podstavek pa ima kot havbica.

Na prednji straži

Po naključju smo dobili v roke kroniko znane primorske partizanske vasi Vrtojbe pri Gorici, ki jo je ob pomoči 55 sodelavcev sestavil Jožef Čučič-Mario, objavo nekaterih odlomkov pa nam je odobrila uprava Goriškega muzeja, ki hrani to kroniko.

Da, Vrtojba — velika vas v neposredni bližini Gorice — stoji že več kot pol stoletja na prednji straži napredka. Začelo se je 1902. leta, ko so v vasi ustanovili delavsko »Socialdemokratsko stranko«, nadaljevalo po prvi svetovni vojni, ko so se vaščani celo z orožjem v roki upirali italijanskemu raznarodovanju, vrhunec pa je doseglo med narodnoosvobodilnim bojem, ko je v vasi — čeprav je ta bila na pragu Gorice, kjer je okupator imel več kot 5000 moč močno posadko — učinkovito delovala naša ljudska oblast in ko je Vrtojba postala izhodišče za mnoge diverzantske akcije v Gorici. Te akcije so po drznosti in uspešnosti enakovredne akcijam v Ljubljani pozimi 1941. in spomladi 1942. leta ali pa jih celo prekašajo. Vsekakor pa zaslužijo, da vsaj z nekaterimi izmed njih seznanimo tudi naše bralce.

Po razpadu avstro-ogrske monarhije so 4. novembra 1918. leta Slovensko Primorje zasedle in zadržale v svojih rokah italijanske okupacijske sile. V Gorici, Mirnu in še nekaterih drugih krajih so se nastanili bersaljerji (arditi), ki so nosili črne kape, kakršne so kasneje nosili fašisti. Pogosto so prihajali tudi v Vrtojbo, da bi tam vzdrževali red in mir. Njihov dejanski cilj pa je bilo ropanje po osiromašeni vasi, ki jo je vojna močno prizadela: v vsej vasi, ki je bila med vojno v neposrednem zaledju soške fronte, ni bilo več niti ene cele hiše ali gospodarskega poslopja. Tako je večkrat prišlo do spopada med arditi in vaškimi fanti.

»PICCOLA RUSSIA«

Razredna zavest delavcev, ki se je porodila v organizaciji socialdemokratske stranke in se močno okrepila po zmagi ruskega proletariata v oktobrski revoluciji, je prišla prav posebno do izraza jeseni 1919. leta, ko je osrednja delavska zbornica objavila splošno stavko. Ob tej priložnosti je delavstvo Vrtojbe, Standreža, Šempetra in Bilj z rdečo zastavo na čelu prikorakalo iz Gorice prek Šempetra v Vrtojbo.

V Vrtojbi sta bila samo dva, ki se nista hotela pokoriti ukazu osrednje delavske zbornice in sta še nadalje gradila svoji gospodarski poslopji. Stavkajoči delavci so z njima obračunali na svojevrsten način: ponoči so jima podrl vse, kar sta bila dotlej postavila. S tem so dosegli svoj cilj in stavkokaza sta se že naslednjega dne priključila svojim stanovskim tovarišem.

Dan kasneje so karabinjerji, ki jih je razbesnel pohod z rdečo delavsko zastavo, pridrveli iz Gorice v Vrtojbo, aretirali šest vaščanov in jih odpeljali v tržaške zapore, kjer so presedeli mesec dni.

Ze tedaj — 1919. leta — so italijanske okupacijske oblasti začele imenovati Vrtojbo »piccola Russia« (»mala Rusija«), s tem pa so nadaljevale vse do 1943. leta, ko je bilo konec njihove vladavine nad Primorsko.

PRVA ZRTEV

Drugega februarja 1920. leta so se trije mladi vaščani vračali iz Gorice, kjer so bili zaposleni, na svoje domove. Bilo je pred pustnim torkom, ki ga je mladina spoštovala bolj kot katerikoli drugi praznik in se je nanj začela pripravljati že takoj po Novem letu. V predpustnem razpoloženju so razposajeni fantje v Podturnu vzeli »na posodo« vprežni voziček, se sami vpregli vanj in drug drugega vozili do Šempetra. Tam so ga pustili ob cesti in peš nadaljevali pot v Vrtojbo. Medtem ko so v domači gostilni drugim vaščanom pripovedovali, kako so se vozili od Podturna do Šempetra, so se pred vrati nenadoma pokazali italijanski karabinjerji na konjih, ki so prihajali za njimi, da bi jih aretirali.

Fantom pa to ni bilo po volji in so hoteli pobegniti. Karabinjerji so jih zasledovali in streljali za njimi, ko da bi šlo za najhujše zločince. Nekdo izmed karabinjerjev je iz neposredne bližine pomeril puško v Franca Čučiča in ga ustrelil v hrbet. Ta se je zgrudil in kmalu nato umrl.

Karabinjerji so nato z nekaterimi vaščani, ki so jim prišli v roke, odšli proti Gorici, mrtvega Čučiča pa so pustili tam, kjer je bil obležal. Vaščani so ga po njihovem odhodu prenesli v mrtvašnico. Prvi zločin italijanskega okupatorja v Vrtojbi je tako pretrese ves slovenski živelj v vasi in okolici, da se je pogreb spremenil v pravo demonstracijo. Udeležilo se ga je več tisoč ljudi. Prisotnih pa je bilo tudi mnogo oblastnikov in karabinjerjev, ki pa se niso z ničemer več upali izzivati razjarjenega ljudstva.

Italijani so štiri aretirane vaščane zadržali v tržaških zaporih šest mesecev, nato pa so jih peš poslali domov. Potem se je zadeve lotilo vojaško sodišče, ki pa je obtoženega karabinjerja oprostil vsake krivde, češ da se mu je ustreljeni Franc Čučič uprl in mu grozil z bajonetom, kar pa ni bilo res.

ITALIJANSKI ŠOVINISTI NA DELU

Januarja 1921. leta je v Livornu prišlo do kongresa, na katerem se je socialdemokratska stranka združila s komunistično stranko Italije. Kmalu nato se je tudi socialdemokratska stranka v Vrtojbi preimenovala v komunistično stranko. Nova organizacija je še nadalje razvijala prejšnjo kulturno izobraževalno ustanovo »Ljudski oder«, odkoder je črpala svoj naračaj.

Nekega popoldneva v drugi polovici 1922. leta so se vrtojbski komunisti sestali v hiši Jožefa Cavdka. Ob istem času sta se iz Gorice pripeljala s kolesi dva karabinjerja, takoj nato pa je iz iste smeri prikorakalo v Vrtojbo kakih dvajset italijanskih prenapetcev, ki so med prepevanjem iredentističnih pesmi z Batiščićeve gostilne sneli slovenski napis »Gostilna na razvalinah«. Gostilničar Batišič se je njihovem početju uprl, toda Italijani so ga oklofutali.

Nato je izzivalska tolpa krenila še proti šoli in odstranila z zidu napis »Ljudska šola«. Po vsem tem so se Italijani vrnili pred gostilno, kjer sta jih pričakovala karabinjerja, in za slovo za vogal hiše zalučali bombo. Ko pa jih je nekdo izmed vaščanov opozoril, so oklofutali še njega.

DELAVSKE STRAŽE OKROG VASI

Osemindvajsetega oktobra 1922. leta je prišlo do tako imenovane fašistične revolucije. Takrat je fašistična drhal neovirano pustošila komunistične ustanove in ubijala napredne delavce. V Gorici in njenih predmestjih so se spopadi med fašisti in naprednimi delavci nadaljevali več mesecev. Ker pa so goriški fašisti bili prešibki, da bi obračunali z domačimi nasprotniki, so poklicali na pomoč še videmske fašiste. Njihovi zavezniki so se v Gorico pripeljali na kamionih in spotoma prepevali fašistične pesmi. Imeli so črne srajce in bili oboroženi z bikovkami.

Goriški delavci jih niso čakali prekrizanih rok. Brž ko so zvedeli, da fašisti nameravajo kreniti proti vzhodnim predmestjem, so poklicali na pomoč delavce iz Šempetra in Vrtojbe. To je bilo v marcu 1923. leta. Do spopada z delavci, ki so se bili oborožili s puškami, revolverji in pištolami, pa tega dne ni prišlo, ker so se fašisti ustrašili in se umaknili.

(NADALJEVANJE)

Afera Ben Barka

V Franciji so bile v zadnjih dveh generacijah tri velike afere: panamski škandal, afera Stavisky in ugrabitev voditelja maroške opozicije Ben Barke.

Panamski škandal je že zgodovina, pravzaprav so le še redki, ki se spominjajo tistih dogodkov. Francija je začela graditi Panamski prekop — najkrajšo zvezo med Atlantikom in Pacifikom. To je bila velika ideja. Francozi so leta 1889 končali Sueški prekop, sklenili so, zdaj bomo zgradili še Panamski kanal.

Pokazalo pa se je, da so bili načrti nepopolni, stroški večji, kot so predvidevali, denar je ostal v rokah raznih spekulantov. Panamski škandal je razgalil vso nesolidnost teh načrtov.

Afera Stavisky je odkrila mahinacije visokih francoskih financ. Cela vrsta manjših bank je propadla. Visoki kapital je leta in leta izkoriščal vloge francoskih družin, ki so, v dobri veri, vlagale denar v te banke.

Afera Ben Barke ima politično ozadje. Morda vse ne bo nikoli popolnoma znano. Saj tudi še ne vemo, kdo je dejansko kriv za smrt ameriškega predsednika Kennedyja. Sam predsednik vrhovnega ameriškega sodišča Warren je nekoč dejal, da bo najbolje, če ne bomo nikoli zvedeli za to...

Danes je skoraj gotovo, da je bila ugrabitev Ben Barke delo Marokancev. Ben Barka je bil ena najbolj uglednih osebnosti maroške opozicije. Bil je nasprotnik sedanjega maroškega režima. Ben Barka je ljubezil levo, medtem ko dvor, vlada in vojska predstavljajo v Maroku desnico.

Periskop na 46. vzporedniku

Če bi prišlo do pomiritve med Ben Barko in dvorom, bi se preostala garnitura znašla takoj v neprijetnem položaju. Izgubili bi naklonjenost kralja, njihove intrige bi prišle sčasoma na dan.

Da bi to preprečili, so morali odstraniti Ben Barko. Geslo maroških zarotnikov je bilo: nobene pomiritve med Ben Barko in kraljem.

To je ena verzija, po splošnem mnenju je najbolj verjetna.

Po drugi verziji — citiramo jo le po svoji častniškari dolžnosti — gre za načrt, da se kompromitira ime de Gaulle, predsednika Francije. Afera Ben Barke naj bi razgalila sedanjo francosko vlado in še posebej de Gaulle.

Drugo leto so v Franciji parlamentarne volitve. Velika mednarodna afera bi močno omajala možnosti de Gaulle, da zmaga na volitvah. Ze lani je dobil na predsedniških volitvah komaj 55 % glasov, na prvem glasovanju pa samo relativno večino.

Ponovna zmaga de Gaulle ni v interesu Washingtona — de Gaulle je proti Atlantskemu paktu, proti ameriški politiki v Vietnamu. Njegova teza je, da morajo v Evropi odločati evropske države, ne pa Amerika in Rusija. Z eno besedo, francoski predsednik hodi v zunanji politiki svojo pot.

To je vse res, toda iz tega vendar še ne moremo sklepati, da ima prste vmes tudi ameriška obveščevalna služba. Washington je odločno zanimal kakršno koli udeležbo pri tej aferi. To so bile samo spekulacije nekaterih listov.

Francoski predsednik se dobro zaveda, kakšno vlogo so imele v francoskem političnem življenju razne afere. Opozicija jih je skušala vedno izkoreniniti. Če ne bi zdaj energično nastopil, bi mu lahko to nasprotniki vedno očitali. Ze zdaj kujejo kapital iz tega — drugo leto bodo v Franciji parlamentarne volitve.

Francoska vlada je sklenila zato uvesti najstrožje preiskavo — ne glede na levo in desno. Gre za čast, ne za ljudi, je baje dejal de Gaulle. Francija je pretrgala diplomatske odnose z Marokom — gospodarski stiki pa se nadaljujejo.

Maroko je poslal na vse strani svoje odposlance, obrazložil naj maroško stališče v tej aferi. Poslal je svojega človeka tudi v Pariz, kajti Maroko je močno odvisen od francoske ekonomske pomoči. Francija kupi največji del maroških proizvodov, maroško gospodarstvo je močno odvisno od francoskih gospodarskih strokovnjakov, francoski profesorji predavajo na maroških visokih šolah itd.

Očitno je, da je Maroko v defenzivi in — na zatožni klopi. Francija je izdala mednarodno tiralico, zahtevala je izročitev maroškega notranjega ministra Ufkirja.

Maroška vlada ga ni hotela izročiti — katera vlada bi ga? To bi bil konec režima. Maroška policija bi s tem priznala svojo krivdo — to pa bi bil tak škandal, da bi se zamajala tla same-mu režimu.

Maroška vlada je poslala svoje odposlance predvsem v arabske dežele. Med obiskom nekega ministra v Alžiru so alžirski študenti organizirali protestno stavko, bojkotirali so predavanja, vrtili so na dvorišče maroškega veleposlaništva. Cez nekaj dni so se spet vrtnili na predavanja. Toda prej je morala posredovati policija, ki je organizatorje demonstracij zaprla.

Arabska javnost je bila zaradi afere Ben Barka silno ogorčena, tisk pa je, po naročilu od zgoraj, pisal zelo mirno. Odnosi med arabskimi državami stalno nihajo. Arabska solidarnost je prej lepa fasada kot pa realno dejstvo.

Je Ben Barka še živ? V Parizu menijo, da je to le malo verjetno. Za njim je izginila vsaka sled. Priče, ki bi lahko povedale kaj več, so mrtve ali pa iz strahu molče. Afera se je zapletla, vozil je že tako zavozlan, da ga nemara ne bo mogel nihče več razvozlati.

Od skrivnostne ugrabitve voditelja maroške opozicije je minilo že 100 dni — pa še ni nobenega sledu. In vendar so bili baje nekateri obveščenci, da se pripravljajo na zločin!

To dokazuje, da vodijo francosko obveščevalno službo ljudje, ki žele kompromitirati de Gaulle in mu pripraviti nove neprivilegije. Zato je de Gaulle zamenjal dosedanjega šefa in postavil na čelo te organizacije novega človeka. Kajti obveščevalna služba je bila država v državi, nihče ni upal dregniti v to gnezdo. Šele de Gaulle je imel dovolj moči. Zatrjujejo, da bo francoski predsednik o tem povedal kaj več na svoji tradicionalni polletni tiskovni konferenci — ta bo 21. februarja.

Afera Ben Barka je za francosko vlado zelo mučna stvar. Toda nanjo bodo nekake dne pozabili. Pustila pa bo svoje sledi v Maroku. Kajti ugrabitev je zločin, ki bo še dolgo vpil. Nihče se ne bo opral krivde. Ben Barka je bil mednarodno ime, moral bi se udeležiti tudi trilateralne konference na Kubi.

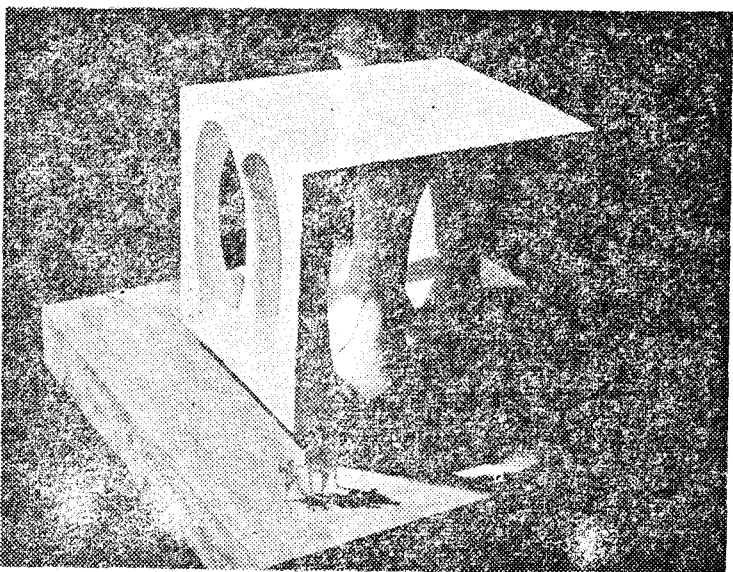
Krivi so znani. Bo maroški režim kaznoval ugrabitelje? Zdaj si na vso moč prizadeva, da bi afero potlačil.

M. O.

»TV 15«, najcenejši slovenski tednik, izhaja v nakladi 45.000 izvodov. Člani Zveze združenj borcev NOV Slovenije, pokažite »TV 15« tudi drugim, ki nanj še niso naročeni.

Spomenik v Ilirski Bistrici

V programu proslave prekmorskih brigad in drugih prekmorskih enot, ki je bila 4. julija 1965 v Ilirski Bistrici, je osrednji odbor predvidel med drugim tudi postavitev spomenika omenjenim enotam ter ureditev grobnice borcev, padlih ob osvoboditvi Ilirske Bistrice.

Osnutek spomenika borcem, ki so padli za osvoboditev Ilirske Bistrice

Zakaj smo se odločili za postavitev spomenika v Ilirski Bistrici, je bralcem teh vrstic nemara znano. Na območju sedanje občine Ilirske Bistrice se je v začetku maja 1945 končala znamenita bitka z obkoljevanjem 97. nemškega korpusa ter s predajo nad 15.000 nemških vojakov in oficirjev. Pomen zmage je še večji, če upoštevamo dejstvo, da je bil omenjeni korpus v rezervi nemške komande, ki se je borila v Italiji. Elitna, sveže enote so bile razmeščene na območju Isire in Slovenije. Primorja ter angažirane proti prodorom IV. armade z namenom, preprečiti prodor naših enot v Slovensko Primorje in Trst.

sestavljene pretežno iz primorskih Slovencev in Istranov.

Vojni zgodovinarji zaznamujejo, da so imele naše enote zelo veliko žrtev, saj je nad 1.000 ljudi dalo življenje za osvoboditev Primorske in Trsta. V grobnici v Ilirski Bistrici počivajo kosti 300 borcev vseh jugoslovanskih narodov, med njimi tudi prekmorci, ki niso dočakali svobode.

Prvotno je bilo določeno, naj bi postavili spomenik do 4. julija 1965, to je do dneva zborovanja bivših borcev prekmorskih enot. Ker pa idejni osnutki pri internem razpisu niso zadovoljevali (sodelovalo je 5 arhitektov), se je osrednji odbor odločil za zvezni javni natečaj, katerega je zelo uspešno izpeljalo društvo arhitektov Ljubljana. Razpisa se je udeležilo nad 200 strokovnjakov ter priložilo 30 idejnih osnutkov. Komisija strokovnjakov je predložila za realizacijo osnutek ing. Baragove in kiparja Lenassija. Vse pripise osnutke smo razstavili v Ljubljani v domu JLA ter v Ilirski Bistrici ob dnevu borcev 1965.

Nadzorstvo nad izvajanjem del je bilo zaupano ljubljanskemu investicijskemu zavodu, k sodelovanju pa smo pritegnili 5 gradbenih podjetij. Najboljši ponudnik je bilo gradbeno podjetje »Primorje« iz Ajdovščine, ki je vsa predvidena gradbena dela izvedlo v določenem roku.

Spomenik je bil izgotovljen do 25. novembra 1965, kakor je bilo določeno v pogodbi. Slavnostne otvoritve pa ni bilo ob dnevu republike zaradi slabega vremena, ki je zadrževalo ureditve osnutke spomenika.

Posebno priznanje gre članom ZVB Ilirska Bistrica, mladini ter pripadnikom JLA, ki so z udarniškim delom urejali dostopne poti, krožno pot ter še vrsto drugih del, ki spadajo v ureditev okolisa.

Dne 24. decembra je tudi republiška gradbena komisija pregledala opravljena dela oz. izvršila tehnični pregled.

Predstavniki osrednjega odbora za proslavo prekmorskih brigad je nato izročil spomenik v trajno last Občinski skupščini Ilirska Bistrica, ki naj bi ga v dogovoru z drugimi občinskimi organizacijami slavnostno odkrila 4. junija 1966, na občinski praznik.

Spomenik zelo dostojno predstavljajo borce — prekmorci v narodno-osvobodilni borbi ter je skupna grobnica borcev, ki so padli za osvoboditev Ilirske Bistrice. Pomen spomenika pa je še večji, ker je namenjen tudi padlim borcem IV. armade in padlim domačinom.

Albert Klum

ZAVOD BOREC

IMA NA ZALOGI NASLEDNJE KNJIGE:

	N. din
R. Polič: SONCE IN CESTE	ppl. 9,20
Č. Čulič: MORJE GNEVA IN SVOBODE	ppl. 12,80
S. Sušteršič: KOVACI LEPSIH DNI	ppl. 9,-
VIHARNI ČASI III.	ppl. 7,80
M. Štolfa: MED BRIŠKIMI GRČI JE POSIJALO SONCE	ppl. 7,50
M. Jovanovski: NABREKLE ZVEZDE	ppl. 4,-
V. Vujić: SREČANJA V VOJNI	ppl. 7,40
V. Nazor: S PARTIZANI	ppl. 10,40
T. Pavček: IZ KRVI RDEČE	ppl. 12,80
J. Vitković: BELA KRAJINA	ppl. 12,-
N. Košir: PRIGODE STRAZARJA PRIMOŽA	ppl. 9,-
Suhý D.: PETI BATALJON	ppl. 10,-
L. NIKULIN: MARSAL TUHAČEVSKI	ppl. 11,-
F. Škerl: LJUBLJANSKE SREDNJE SOLE 41-45	ppl. 11,-
PESEM BORB IN ZMAG	ppl. 10,-
V. Lakovič: PREMAGANA SMRT (umetniška mapa)	ppl. 23,-

ANTOLOGIJA ALŽIRSKE KNJIŽEVNOSTI

M. Pavlin: SPOMLADANSKI MRAZ	ppl. 8,-
B. Režek: ZELEZNI KRIŽI	ppl. 21,-
D. Debič: BALADA O MODRI SVETLOBI	ppl. 11,-
L. Huot: PUSKE ZA TITA	ppl. 13,-
N. Gaborović: SEŽENJ DO NEBA	ppl. 12,-
V. Winkler: ŠESTI MORA OSTATI	ppl. 9,-
A. Milčič: 22.000 km OD KRAGUJEVCA DO KRAGUJEVCA — I. del	ppl. 7,-
Č. Šinkovec: OBLAKI NAD SONČNO DEZELO	ppl. 16,-
D. Azančac: BELA GROBNICA	broš. 6,-
S. Lenardič: KRIŽ IN ZLOČIN	broš. 4,20
S. Petelin: KRONIKA VOJKOVE BRIGADE	broš. 4,-
M. Pavlin: V OGNJU IN SNEGU	broš. 5,20
J. Peskar: PREKO DOLOMITOV NA ŠTAJERSKO	broš. 4,50
L. Zupanc: SONCE JE UMRLO	broš. 4,-
L. Minatti: VETER POJE (pesmi)	broš. 5,-
M. Bor: GAZIMO GAZIMO (pesmi)	broš. 1,80
KURIRČEK (vezan letnik 1964/65)	cpl. 1,80
	cpl. 20,-

B. Š.

Franc Bugar iz Vodice

Lani decembra nas je za vedno zapustil delovni član naše organizacije, tovariš Franc Bugar iz Vodice nad Ljubljano, sedemdesetletni invalid iz avstro-ogrške vojske. Pred vojno je bil napredno usmerjen, delal je kot zidar, med NOB pa je bil aktivist. Leta 1944 mu je edini sin padel kot borec NOV. Čeprav močno užaloščen, je še vedno aktivno podpiral naše gibanje. Po vojni je bil vrsto let aktiven član mnogih naših organizacij. Nekaj časa je bil tudi predsednik krajevnega ljudskega odbora. Leta 1947, ko je bila ustanovljena invalidska organizacija, je bil njen predsednik v Vodicah. Po združitvi z ZVVI v Bukovici pa je bil vsa leta član upravnega odbora ZVVI ter poverjenik za Vodicke. V svoji vasi je bil tudi član godbe. Veljal je za vestnega, delovnega in poštenega delavca in človeka. Za svoje delo je bil tudi odlikovan.

Velika udeležba na njegovem pogrebu je bila dokaz njegove priljubljenosti. Njegovi sodelavci iz naših organizacij se ga bodo še dolgo spominjali. M. Z.

Jugoslovanska odlikovanja za Poljske udeležence NOV Jugoslavije

Jugoslovanski ambasador na Poljskem Ljubo Babič je na slovesen način izročil odlikovanja 31 občanom Lodza, udeležencem narodnoosvobodilne vojne, ki jih je odlikoval predsednik republike Josip Broz Tito za njihove zasluge v boju proti hitlerjevskim okupatorjem na Poljskem in v vrstah NOV Jugoslavije.

Z Redom zasluge za narod s srebrno zvezdo so odlikovani Jurec Zetelsky, bivši komandant odreda, in Tadeusz Felisz. Medaljo za hrabrost so dobili Franciszek Kukula, Jan Piontek, Jurec Zetelsky, Stanislaw Szejnitski in Tadeusz Felisz, a z Medaljo zasluge za narod je odlikovanih 29 oseb.

Ko je izročil odlikovanja, je ambasador Babič naglasil, da je to izraz priznanja najzaslužnejšim borcem, državljanom Poljske, ki so se borili v vrstah NOV.

Pravni nasveti

Š. F., Kaspertova, Pobrežje, Maribor

Kot član organizirane trojke ste od leta 1941 delovali na Štajerskem za cilje narodno-osvobodilne borbe, med drugim ste opravljali tudi sabotaže. Ves čas ste bili organizirani in ste zato že leta 1942 hoteli iti v partizane, pa vas niso pustili, češ da vas na terenu bolj potrebujejo. Dejali so vam, da je za vas vseeno, če delate na terenu ali če se borite v brigadi. Šele leta 1944 ste stopili v Lackov odred. Bili ste ranjeni, nato demobilizirani kot 50-odstotni invalid. Zdjaj ste bolni na živcih, bolujete na ledvicah, imate bronhitis, za vojno službo ste nesposobni. Komisija za invalidsko upokojitve vam je tudi predlagala klimatsko zdravljenje, in to v Bohinju, kjer se vam je zdravje nekoliko popravilo. Toda sedaj je spet slabše. Zato mislite na upokojitve. Toda čas od leta 1942 do 1944 imate priznan v enojnem trajanju, v dvojnem pa le čas od 1944 dalje. Socialno zavarovanje pa upoštevate le borce, ki so stopili v NOV pred 9. septembrom 1943, medtem ko

drugi ne upoštevate, kot da bi ne bili borci. To se vam zdi krivično, saj bi v primeru, če bi šli leta 1942 v partizane, imeli večje ugodnosti, kot sedaj. V partizane pa vas niso pustili. Imate 30 let službe, stari ste 46 let. Radi bi vedeli, kakšne pogoje imate za invalidsko upokojitve?

O vaši invalidski upokojitvi bo odločil pristojni zavod za socialno zavarovanje v Mariboru, potem ko bo na predlog pristojnega zdravnika o vaši zmožnosti za delo odločala pristojna zdravniška komisija. Toda v tem ni bistvo vašega problema in zaradi tega vam tudi obširneje odgovarjam. Kajti kot borec NOV bi lahko dosegli pri pogojih, ki jih deloma že izpolnjujete, starostno pokojnino. Ta pa bi bila za vas seveda bistveno boljša kot pa v primeru, če bi bili invalidsko upokojeni.

Po določilu čl. 73 temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju pridobi borec NOV, ki je stopil v narodnoosvobodilni boj 9. septembra ali pozneje, pravico do starostne pokojnine po splošnih pogojih. Pač pa velja, da se zavarovan-

cu, ki je stopil v NOV po 9. 9. 1943 in uveljavi starostno pokojnino pred dopolnitvijo pokojninske dobe 40 let, dopolnjeni pokojninski dobi ustrezajoča pokojnina poveča, in to: borce, ki je stopil v NOV 1943, za 60 odstotkov, borce od leta 1944 za 30 odstotkov in borce od leta 1945 za 10 odstotkov.

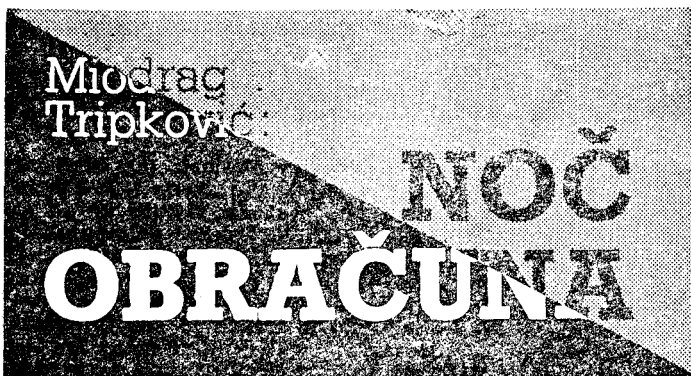
O tem povečanju tudi pišete v dopisu in sprašujete, za koga velja). Sicer pa velja za borce po 9. 9. 1943 vse isto, kot za druge zavarovance. Izpolnjena mora biti torej starost 60 let in pokojninska doba najmanj 20 let. Ali pa mora zavarovavec izpolniti 65 let in imeti najmanj 15 let zavarovalne dobe. Vendar pa je treba vedeti, da pogoji, določeni v čl. 24 temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju (60 let starosti in najmanj 20 let delovne dobe), veljajo v celoti šele od leta 1970 dalje. V prehodnem obdobju do takrat veljajo za zavarovance milejši pogoji, določeni v čl. 237 navedenega zakona. Tako pridobite pravico do starostne pokojnine tisti, ki na primer v letu 1966 dopolnijo 36 let pokojninske dobe in 56. leto starosti.

Bistveno drugače pa je seveda to pri borcih, ki so stopili v NOV pred 9. septembrom 1943. Zanje zadošča že 55 let

starosti in 20 let pokojninske dobe ali 35 let pokojninske dobe pri katerikoli starosti. Predvsem pa velja zanje, da lahko zaprosijo za izjemno starostno pokojnino, če to zahteva njih slabo zdravstveno stanje.

Zato bi bilo za vas primernejše, da skušate doseči priznanje svojstva borca izpred 9. 9. 1943. Ali ste za to že storili vse, kar je potrebno? O priznanju svojstva borca odloča posebna komisija za ugotovitev pokojninske dobe, ki izda odločbo. Zoper to odločbo je možna tudi pritožba na republiško komisijo za ugotovitev pokojninske dobe. Zoper odločbo, ki jo izda republiška komisija, je končno možen tudi upravični spor, tožba na Vrhovno sodišče, seveda samo v primeru, če republiška komisija že sama prve odločbe občinske komisije ni odpravila ali razveljavila. Tako je torej vsestransko poskrbljeno za zavarovanje pravic nekdanjih borcev. Če pa je bilo o stvari že dokončno odločeno, pa prihaja v poštev še obnova postopka, ki jo je mogoče zahtevati v petih letih.

Če je res, kar trdite v svojem dopisu, da ste že leta 1942 organizirano in aktivno delovali v narodnoosvobodilnem boju, potem izpolnjujete pogoje, da se vam prizna značaj borca izpred 9. 9. 1943.

— Zlagal bi se, ko ne bi priznal, da so bili tudi hudi trenutki, ko bi bili vi in vaši spretnejši, boljše rečeno, ko bi mi manj verjeli, bi se lahko vse obrnilo vam v prid.

Majorjev pogled je prvič za daljši čas obstal na fantovem obrazu. Videti je bilo, da čaka, kaj bo povedal.

— Potem ko je bila akcija na Beli steni »uspešno« opravljena, in ko ste spustili Maričevno ženo, si nismo mislili, da se bo napotila sem, da bi videla vas in sina, ampak smo mislili, da bo šla na železniško postajo pod Orahovci in se od tam odpeljala v Beograd. To je nagnalo moje tovariše, da so jo »ugrabili«, kajti srečanje z njo pred vami bi bilo zame usodno. Kolikor vem, so imeli moji tovariši z žensko dosti težav. Ves dan so jo vodili proti naslednji železniški postaji, nato pa so v bližini te vasi improvizirali napad in izginili ter pustili žensko, da se je sama potrudila toliko, kolikor je bilo potrebno, da je usmerila konja proti vasi... Major, bi radi vedeli, kdaj je bilo zame v teh dneh najhujše? — je vprašal Nenad in se smehljaj.

— Ne zanima me, — je revsnil major, čeprav bi bil rad slišal tudi to.

— Vem, da vas zanima, ker tega niste opazili. Ko ste izvedeli, da so moji tovariši ugrabili Maričevno ženo in jo ves dan preganjali po hribih samo zato, da bi jo odpeljali od mesta, kamor se je bila namenila, sem se bal, da se boste nad to podrobnostjo zamislili in uganili, za kaj gre. Lahko bi ugotovili, da se trudimo, da bi med menoj in njo ne prišlo do srečanja. Toda na mojo srečo ste bili pijani od mojega »uspeha« na Beli steni in zaposleni s pripravi za sprejem polkovnika von Meierchofa.

— Drugič se vam to ne bo posrečilo, — je zasikal major. — Govoriva o tem primeru, major, a tokrat se nam je vse posrečilo. Bojkovski je mrtev. Trije vaši najboljši agenti, ki jih je vodila ta očarljiva dama, — je pokazal z glavo proti ženski, ki je sedela na postelji in ju topo gledala, — so tudi mrtvi. Tri ovaduhe ste pred nekaj minutami vi sami obsodili na smrt, a...

— Psičal... Pes!... — je znova zavpil major besno proti ženski in poskušal vstati, a revolverska cev, ki je krenila k njegovemu z nožem orošenemu čelu, ga je prisilila, da se je vrnil v naslonjač in se pomiril.

— Kavarnar Kovačević in njegovi tovariši so na poti proti gozdu, naša zveza, Kragulj, tisti, o katerem vas je obvestila vaša lepa sodelavka, vam je prav tako pobegnil. Major von Kempfer, tako ste torej tokrat dodobra poraženi... — Fant je za trenutek umolknil in opazoval majorja, ki se je premetaval v naslonjaču kot riba na suhem. — Biti morava objektivna, major, in priznati, — je nadaljeval Nenad in vstal, — da sva to noč že preveč nadlegovala najino lepo gospodinjico. Pustila jo bova, da si po vsem tem odpočije, midva pa se bova malo sprehodila zunaj. — Stopil je k telefonu in na mah odtrgal žico s stene. — Tako je kljub vsemu bolj varno. Da bi ne pripeljal lepe gospe v skušnjenju, čeprav po našem grobem ravnanju proti njej ne bi bilo treba, da se vas kakorkoli usmili.

V tem delčku sekunde, ko je odstranjeval zvezo in kazal majorju hrbet, je zaslišal, kako je ženska pridrušeno kriknila, in se hitro obrnil.

Major je bil že izvlekel majhen revolver iz notranjega žepa, toda preden se mu je posrečilo, da ga je uperil v svojo žrtev, je že odjeknil iz Nenadove pištole strel, ki je napolnil hišo kot detonacija granate.

Von Kempferjevo telo se je streslo, pogled pa zameglil. Skozi odprta usta se je prikazal konček jezika, skozi uniformo na levi strani prsi pa je privrel curek krvi. Njegova vzdignjena roka z revolverjem se je malo stresla, odreenela in se zazibala proti na smrt prestrašeni ženski, ki je kot hipnotizirana nepremično strmela v odprto cev; preden je lahko fant kar koli storil, je iz cevi švignil plamenček in slišati je bilo rezek strel.

Ženska je brez glasu padla vznak. Med široko razprtimi očmi, ki so gledale, kot bi bile začudene, se je prikazal majhen rdeč krog, ki je vsak trenutek postajal širši in bolj rdeč.

Zdrznil se je, ko je majorjevo telo padlo v naslonjač.

Major von Kempfer je sedel malo nagnjen naprej kot napolnjena in na sredi prelomljena vreča, glava mu je visela na prsi, roke pa prek naslonjala. Rana na prsih se je spremenila v izvir, iz katerega je vrel potokček bleščeče temno rdeče tekočine, ki se je razlivala čez prsi in izstopajoči trebuh med nogami na stol.

Fant je vzdignil majorjev revolver in ga spravil v notranji suknjičev žep. Ko je še enkrat pogledal na nepremično žensko telo, je stekel k vratom, jih odklenil in stekel na vrt. Približal se je ograji in oprezno pokukal čez njo.

Ničesar ni bilo slišati. To je pomenilo, da v bližini ni bilo nobene nemške patrole, a oddaljeni strelji, ki jih je bilo slišati od časa do časa vso noč z vseh strani, patrol niso vznemirjali. Še malo je počakal, ko pa se je prepričal, da strelji niso še nikogar priklicali, je preskočil ograjo in stekel čez ulico na cerkveno dvorišče.

Ko je tekel proti reki, je stopal oprezno. Nato se je prebijal skozi koruzno polje proti vzhodnemu pogozdenemu hribu, po katerem se je kot kača vila cesta. Kot zadnji odmev vsega tišega, kar se je v teh nekaj dneh zgodilo v mestu, mu je v ušesih odmeval ženski krik, ki mu je rešil življenje.

KONEC

Prevedla: M. Š.

Tovariš Žargi res zasluži, da se ga spomnimo

Jože Žargi se je rodil 7. II. 1896 kot sin strugarja v Trnovem v Ljubljani. Selo je obiskoval na Grabnu. Po končani osnovni šoli se je učil mizar-ske obrti pri Matjanu v Ljubljani ter istočasno uspešno končal tudi obrtno šolo.

Pri raznih mojstrih si je služil kruh, dokler ga ni zatekla stavka, ki se je udeležil in zato tudi izgubil službo. Delo je iskal izven Ljubljane in se zaposlil začasno v Krškem. Leta 1922. se je poročil.

Udeležil se je prve svetovne vojne kot mlad osemnajstleten fant. Po razsulu Avstrije se je javil kot prostovoljec med koroške borbe ter sodeloval v borbi za Velikovec.

Skupaj s svojo ženo Tilko je okušal težko življenje delavca. V najhujših letih krize je prevzel hišniško delo v takratni Delavski zbornici. Njegova žena je pomagala v kuhinji takratne delavske menze, ki je bila v stavbi Delavske zbornice. Že kot vajenec in kasneje kot pomočnik je bil vključen v napredne delavske organizacije. Boril se je za pravice delavcev ter trpel posledice, ki po navadi niso izostale. Zaradi neke akcije, ki jo je organizirala Komunistična partija, se je tako kompromitiral, da je moral zapustiti hišniško stanovanje v Delavski zbornici in se umakniti v kletno stanovanje v Kotnikovi ulici, kjer smo ga že leta 1941 našli skupaj z njegovo ženo Tilko, aktivna in vključena v Oslobojilni fronti.

V njegovem stanovanju so bili sestanki, na katere so prihajali vodilni tovariši iz Centralne tehnike pri CK KPS. Njegovo stanovanje je rabilo za javko, tam so tipkali matrice za Slovenski poročevalec; v njegovem stanovanju so prenočevali ilegalci in se pri njem hranili, skratka, pri njem so našli varen in tople dom ter dobre ljudi in tovariše, ki so nam bili med vojno tako potrebni.

Ker je bil zaposlen na »Borzi dela«, je šestkrat izmak-

nil zvečer žige, potrebne za ponarejanje dovolilnic, ki smo jih izdajali tovarišem za nemoten prehod prek okupatorjevega bloka, češ da gredo na delo, v resnici pa so odhajali v partizane. Ponoči smo dovolilnice opremili z žigi »Borze dela«, zjutraj zgodaj pa jih je Jože skrivaj spet vrnil uradu.

Tudi njegov edini sin Joško, ki je imel takrat 17 let, je bil od vsega začetka vključen v NOB; že leta 1941 so ga aretirali in zaprli; leta 1942 pa je odšel v partizane, od koder se ni več vrnil. Leta 1944 je dal življenje za lepšo bodočnost tistih, ki so ostali.

Po vojni je bil Jože Žargi vključen v vse organizacije ter marljivo in vestno delal, dokler si ni z leti starosti in službe prislužil pokojnino. Zdaj doma skupaj z ženo Tilko obuja spomine na minule čase. Vsi, ki ga poznamo, mu ob njegovi sedemdesetletnici želimo še mnogo zdravih in srečnih let!

Okrogle in oglate

Kaznovana nevesta. Atensko mestno sodišče je že v tretje oglobilo 17-letno Palanatinio Ksanilidinis, ker je po ulicah ponujala oglase, v katerih je oglašala, da se želi poročiti samo s takim moškim, ki ji ne bo dovolil, da bi rodila manj ko — dvanajst otrok... V časnikih ni bilo povedano, ali je bila kaznovana zato, ker hoče roditi najmanj 12 otrok ali zato, ker je to razglasila.

Samo v samoobrambi... Na začetku avtomobilske ceste na otoku Long Islandu blizu New Yorka preberejo lahko šoferji, ki ljubijo hitro vožnjo, ljubezno opozorilo: »Brzovjavni drogovi pokodujejo avtomobile samo v samoobrambi.«

Češki pregovor: »Stalni nasmeš pogostje kaže lepe zobe kot dober značaj.«

Kolo svetovne zgodovine... Vzhodnonemški agronom Klaus Heinrich je rekel na zborovanju poljedelskih izvedencev: »Zavedamo se, da obračamo kolo svetovne zgodovine, ko uspešno oskrbujemo prebivalstvo z dobrim krompirjem.«

Oblast. Britanski minister za finance je rekel v nekem govoru: »Oblast je moč gledati iz različnega zornega kota. Odvisno je od tega, ali si na oblasti, ali pa stojš pred oblastjo...«

Francoski aforizem: Pokličite ženo tako ali drugače, nikdar pa ji ne recite: »Mama.«

Finski pregovor: Prva ljubezen je podobna prvemu snegu; redko kdaj obstane.

Sreča v nesreči. Italijanski pisatelj Giovanni Guareschi je napisal: »Sreča ima srečo, da je — slepa. Drugače bi izdihnila od sramu, ko bi videla, koga je osrečila.«

Labod tovarna perila - novo mesto

Izdeluje kvalitetno moško in fantovsko perilo

Moda — kvaliteta — okus

V prihodnji številki

bo začel izhajati v našem tedniku nov podlistek z naslovom

Mož, ki ga ni bilo

To je napet opis ene največjih vojnih zvijač v zgodovini, s katero so zavezniki speljali Hitlerja na led, da je pričakoval njihovo izkrcanje na napačnem kraju.

Podlistek bo zanimiv in napet, zato priporočamo, da ga berete od začetka. Kdor se še ni naročil na »TV 15«, naj to nemudoma stori. To se splača že zaradi novega podlistka!

čas, ko je gestapo vtihotapljal svoje agente v naše enote. Previdnost je bila več kot na mestu. Vsak korak in besedo mladega Stanka so spremljali skojevci, ki jim je to naročil namestnik. Tega tihega nadzorstva Stanko ni čutil. Po ledinski ofenzivi je šel skozi mnoge boje na Primorskem, Gorenjskem, spopadel se je s četniki in belimi v Dolomiti, bojeval se je za Črni vrh in Baško grapo. Tudi namestnik je moral v njem spoznati hrabrega in sposobnega borca.

Tak je Stanko prišel v jurišni bataljon. Ze prvi dan, ko smo se zbirali v Selu pri Zireh, mi je vzbudila pozornost njegova visoka in vitka postava. Postal je desetar v bataljonu. Orožje ga je zvesto spremljalo. Tudi pri spanju ga ni odložil. Bojevali se ob njem in biti v zasedi z njim je bilo prijetno. Njegova mirna roka in dobro oko sta bila jamstvo za uspeh v napadu ali obrambi.

Po napornih bojih v okolici Trnovega, na Krasu in v Dolomiti se je bataljon za nekaj dni ustavil v gorski vasi nad Žirovsko dolino. Tu sva imela več priložnosti, da sva se tudi osebno spoznala. Že drugo noč sem bil dodeljen v zasedo, v kateri je bil tudi Stanko. V mraku smo hiteli na vzpetino nad vasjo. Od tod je bil čudovit razgled na vrh Treh kraljev, ki je bil ponoči razsvetljen. Odondod je parti-

Zgodba o junaku Stanku

Bilo je temno kot v rogu. Na cesti od Kranja proti Bistrici ni bilo žive duše. Pač, pozno zvečer se je ob njenem robu pomikal vojak, oblečen v nemško uniformo. Vmes je počival in prisluškoval. Bil je mladi Stanko, ki so ga Nemci bili nasilno spravili v vojaško suknjo. Prihajal je na dopust. V vaškem zvoniku je že odbila polnoč, ko je narahlo potrkal na okno domače hiše. V vasi je bila tema. Vse je bilo tiho. Sele ko je drugi potrkal, se je mati v izbi zdrznila. Gotovo se ni nadejala sina. Že večkrat je ob poslušanju vesti z ruskega bojišča slišala, kako rdečearmejec podijo nemško armado tja, od koder je prišla. Pomislila je, da je med temi tudi njen sin, če že ni obležal na prostranih ruskih tleh. Ob takih razmišljanjih je obsojala vojno in tiste, ki so si jo izmislili. Vere, da se bo njen Stanko vrnil, ni izgubila. Da pa se bo vrnil tako, ni verjela. Kar prestrašila se je, ko je zaslišala trkanje. Kdo neki lazi okrog ob tej uri? je pomislila. Onstran stekla je videla senco. Sele ko se je z nosom dotaknila šipe, je zunaj zaslišala sinov glas. Za-

vrtilo se ji je v glavi in skoraj je bila prepričana, da jo viden varja. Sele ko je Stanka zares objela, je verjela, da stoji ob njej lastni sin. Pogrela mu je mleko, besed ni hotelo biti ne konca ne kraja. Vedeti je hotela prav vse, vsako podrobnost za leto dni nazaj. Na vprašanje, če se je vrnil za vedno domov, ji je pritrdil, čeprav je vedel, da ne bo ostal doma. To pa je prvi večer ob srečanju obdržal zase; ni hotel, da bi bilo to srečanje tudi že slovo. Tako so tekale ure, Sele proti jutru sta legla in v razburjenju skušala zaspati.

Drugi večer se je v spremstvu obveščevalca odpravil čez Savo in dalje proti Ratitovcu. V Selški dolini je stopil v Prešernovo brigado. V boju za Zelezniške je prestal partizanski ognjeni krst, ob krstu pa tudi prvo razočaranje, ko se je moral s bataljonom brez uspeha umikati v Loško hribovje.

Prve tedne so bili do njega nezaupljivi, čeprav jim je natanko povedal svojo zgodbo. Namestnik komisarja je mnogo razmišljal o njem. Kaj če ga pošilja gestapo, je pomislil. Bil je

zanom in terenskim delavcem pretila stalna nevarnost. V snegu smo si izkopali rov in v njem ležali in se potihoma pogovarjali. Stanko je bil že po naravi redkobeseden. Vedno je mislil le na bojno nalogo in svojo mater, ki ga je zvesto čakala doma. Bil je buden in stalno na preži. Čas je tekel počasi, zeblo nas je čedalje bolj. Kaj bi tedaj dal za skodelico toplega mleka! Tudi tega je Stanko znal najti, pa čeprav pozno ponoči. Zgodaj zjutraj, ko smo bili že vsi premrli, je prišla izmena. Stanku pa se kljub temu ni mudilo v hišo.

Topla izba v kmečki hiši nas je omamila. Odložil sem brzostrelko in torbico, naslonil glavo na toplo peč in že se mi je začela vračati toplota. Stanko pa je le odložil torbico, si pogrel roke in razstavil orožje na dele. Vsak del posebej je zbrisal, važnejše pa tudi namazal. Tedaj pa je prišlo tisto — usodno.

Predramil me je kratek rafal. Skočil sem pokonci, prepričan, da je sovražnik vdrl v hišo. Bilo je še huje. Ob peči je ves skrušen in ža-

(NADALJEVANJE NA 8. STRANI)

NAGRADNA KRIŽANKA

Vodoravno: 1. slovenska partizanska brigada, ki ima naziv po kraju pri Trstu, kjer so fašisti ustrelili štiri slovenske fantje, 9. odobrenje, 17. v nekem letnem času, 18. izključna pravica do proizvodnje in prodaje določenega blaga, 20. kdor se nepoklicno ukvarja s čem, 22. vrh v triglavskem pogorju, 24. enakomernost, urejeno gibanje, 25. razčlenitev, 26. tuje žensko ime, 27. junak Levstikove pripovedke, 29. ulična prodajalna za časopise, 31. oksid, 32. kožna bolezen, 33. godba, 34. tuje moško ime, 36. nemški filozof (Georg), 37. ime črke, 38. posredniki (pri telefonu, telegrafu itd.), 40. kar je osecvano, 42. kratica za tega leta, 43. oseba, ki zbira podatke o sovražniku, 44. glas pri strelu, 45. nedoločni zaimsek, 48. neumen, 50. ime in priimek narodnega heroja, ki je padel pri napadu na Kočevje decembra 1943, 55. tekstilna surovina, 57. obrežje, 60. tuje moško ime, 61. ozek kos blaga, 62. industrijsko mesto na Gorenjskem, 64. mesteca v Srbiji, blizu Kosovega polja, 66. vprašalnica, 67. slovnična kratica, 68. pripadnica države na Bliznjem vzhodu, 69. vrh na Osogovski planini pri Skopju, 71. kraj v Bosni, kjer je bilo II. zasedanje AVNOJ, 72. priimek učiteljice iz Griž, ki je bila streljana v Mariboru julija 1941 (Ivanka), 73. kamen, s katerim je mogoče zaneti ogenj, 74. drobno zrnat mavec.

Navpično: 1. grelec, 2. ime francoskega filmskega igralca Delona, 3. poglavar grških bogov, 4. ljubkovalno moško ime, 5. pogoj za razpolaganje, na primer hranilne vloge, 6. dva soglasnika, 7. elementi hoje, 8. kraj v Romuniji blizu jugoslovanske meje pri Vršču, 9. gradbeni material, 10. vrsta igre, 11. pijska starih Slovanov, 12. priimek revolucionarja in državnika (Aleksander), 13. poseduje, 14. suho, 15. npravoslovje, 16. oseba,

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

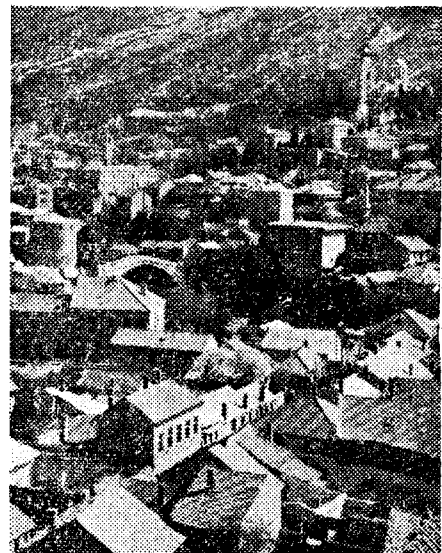
Partizanski napadi niso bili naperjeni samo proti sovražnim postojankam, temveč tudi proti objektom, ki jih je okupator izkoriščal v vojne namene. Tako so npr. partizani napadli tudi idrijski rudnik živega srebra; v globini nad 300 metrov so minirali 5 vodnih črpalk. Na sliki je glavni trg v Idriji s spomenikom borcev iz NOB. — Kdaj so partizani izvedli to akcijo in kdo jih je vodil?

Na sliki je največji slovenski pesnik dr. France Prešeren s svojim prijateljem Matijo Copom. Prešerenov duh je tudi med NOB dvigal narodno in kulturno zavest ter ponos slovenskega naroda. Predsedstvo SNOS je dan smrti genija slovenstva, ki ga proslavljamo tudi letos, proglasilo za kulturni praznik slovenskega naroda. »Njegova kulturna dediščina je tudi jedro načel in ciljev naše NOB.« je zapisano v odloku SNOS o slovenskem kulturnem prazniku. — Kdaj je izšel ta odlok?

Na dan, ko so slovenske partizanske enote počastile spomin 93. obletnice Prešerenove smrti, je v Hribarje na Notranjskem padel član CK KPS in komandant Sercejevega bataljona. — Kdo? — Kot sin delavske družine se je že zelo mlad pridružil delavskemu gibanju. Pred vojno je postal član CK KPS in bil sekretar PK KP za severno Slovenijo. Komandant Sercejevega bataljona je postal v začetku 1942. Padel je potem, ko je italijanska kolona obkolila hišo z njegovim štabom.

Osvoboditev Mostarja (na sliki) pomeni najuspešnejšo akcijo NOVJ v začetku leta svobode. Osvobodile so ga enote VIII. udarnega dalmatinskega korpusa in XXIX. hercegovaške divizije pod vodstvom generalmajora Petra Drapšina. Bitka za največje hercegovaško mesto je trajala 15 dni. Sovražnik je takrat izgubil nekaj manj kot tri tisoč vojakov. Maršal Tito je borcev za Mostar v svojem dnevnem povelju dal posebno priznanje. — Kdaj je bil Mostar osvobojen?

ki opravlja važno službo med vojno, 17. slovenska partizanska brigada, ki ima naziv po največjem slovenskem pesniku, 19. gora v Slici, 21. zgradba za gojitev rastlin, zlasti pozimi, 23. hud strup, 25. človek šibke postave, 28. ime več papežev, 30.

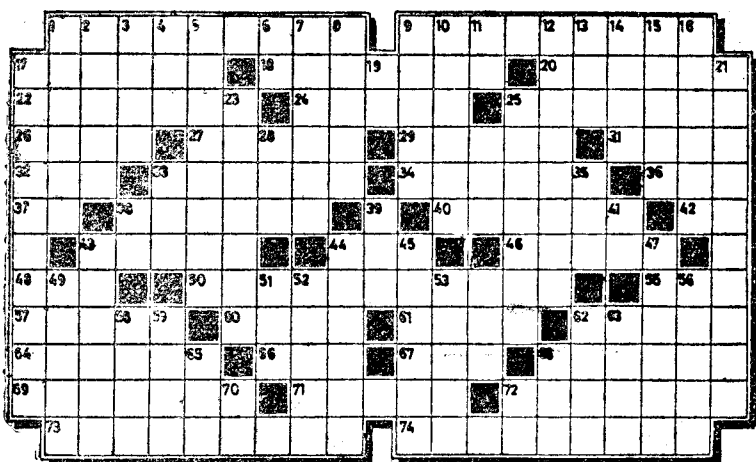
kratka zloglasne francoske organizacije v Alžiriji, 33. posoda iz kože, 35. zdravilo, 38. grška črka, 39. grad na Dolenjskem, kjer je bila likvidirana fašistična posadka in grad požgan (december 1942), 41. ime črke, 43. portir, 44. pripadnik slovenskega naroda, 45. voluhar, 47. moritev, 49. poset, 51. huda bolezen, 52. mesta, vasi in tako dalje, 53.

zadruga v carski Rusiji, 54. dim, saje, 56. sidro, 58. odprtine v zidu, 59. tuje ime za jancev, 62. splošen naziv za kamnito pokrajino v Jugoslaviji, 63. znani stomatolog ljubljanske bolnišnice (Jože), 65. ljubkovalno domače moško ime, 68. rimska boginja jeze, 70. kemični znak za važno kovino, 72. mesteca v Srbiji južno od Beograda.

Rešitev nagradne križanke iz številke 51-52

VODORAVNO: 1. Tomšičeva, 9. blazina, 16. obrati, 17. oda, 19. Šlandrova, 21. Pekre, 22. imuniteta, 24. vir, 25. oreh, 26. gral, 27. nuja, 28. smola, 30. lov, 31. slina, 32. akc, 33. stotak, 34. AN, 35. Ciano, 36. pra, 37. breza, 38.

salva, 39. RAI, 40. lepra, 41. MK, 43. šrena, 45. moj, 46. Piran, 47. zoo, 48. Trani, 49. Rače, 50. Iran, 51. Bern, 52. rak, 53. Čolaković, 55. Kunej, 56. kvadrivij, 59. tek, 60. Harine, 61. arzenik, 62. carl-nitev.

Nagrajeni izžrebanci

1. nagrado v znesku 50 N. din prejme Majda Barbič, Maribor, Vrbanska 5;
2. nagrado v znesku 40 N. din prejme Nace Ahlin, Piran, Prežihova 5;
3. nagrado v znesku 30 N. din prejme Marjan Kopic, St. Klužmiča 1, Murska Sobota;
4. nagrado v znesku 20 N. din prejme Leo Lončar, Ljubljana, Tržna 8;
5. nagrado v znesku 10 N. din prejme Milan Gregl, C. Pr. borcev 32, Brežice.

Od 6. do 10. nagrade (knjižne nagrade) so dobili naslednji reševalci: Angela Lilijs, Novo mesto, Valantičeva 9, Katarina Cerut, Piran UL. JLA 9, Greta Mencej, Lenart v SI. goricah, Ivan Kreč, Ljubljana, Proletarska 1/II in Leopold Hrobat, Portorož 193, Portorož.

Denarne in knjižne nagrade bodo nagrajenci prejeli po pošti. Rešitve za današnjo križanko pošljite najkasneje do 20. februarja.

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec« Ljubljana, Beethovnova 10/I — Tisk in klišei CZP »Ljudska pravica«, Ljubljana — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina znaša 1200 dinarjev — Posamezna številka stane 30 dinarjev — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj., p. predal 898-XI ali na tekovni račun pri Narodni banki 501-000-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik »TV 15« 21-801, tajništvo in vinarji »TV 15« 22-313, uprava »TV 15« 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Odgovori na »Znanje in spomin«:

1. 6. februarja 1944; narodni heroj Eugen Matejka-Peme
2. 1. februarja 1945
3. Narodni heroj Miloš Zidan-Nek
4. 15. februarja 1945

(NADALJEVANJE S. 7. STRANI)

lostel strel skozi okno desetlet Stanko. V izbi je smrdele po smodniku. Tedaj sem pogledal skozi okno in zagledal naložen voz; ob konjih na tleh ležal v snegu negiben moški. Naključje je hotelo, da je prišel z vprego mimo okna prav tedaj, ko je Stanko po nesreči pristisnil na petelina. Zadel ga je naravnost v srce. Stanko je odhitel iz hiše, dvigal kmeta, ga skušal oživiti, toda vse zaman.

Da mu nismo odvzeli orožja, bi ga uporabil zase. Ni mogel razumeti, kako se je njemu, ki je bil vešč v orožju, moglo to zgoditi. Soborci, zlasti tisti iz njegove desetine, so ga mirili in tolažili. Komandant Tarzan ni poznal milosti. Bila je pač vojna. Ukazal je, naj ga razorože. Tako se je moral Stanko ločiti od orožja.

Bolj kot bojaznen pred kaznijo ga je mučil občutek krivde, občutek, da se je to zgodilo njemu, ki je tako dobro poznal orožje. Strašno

Umreti — to je trenutek. Če pa čakaš, te jemlje čas. Taka smrt je hujša od tiste, ki pride nenadoma, da sam ne veš, kdaj in od kod se je prikradla. Ob tem pogovoru ni pozabil na mater. Samo njo je imel. Zato mu je pomenila toliko več. Da bi se vsaj od nje lahko poslovil. Kdo ve, kaj bo počela, ko bo ustreljen, je pomislil. Dal bi vse, da bi jo lahko samo še enkrat videl in objel. Bil je daleč od nje, razdvajali so ju straža, mnogi hribi in doline in številne sovražnikove postojanke.

Tako so tekli negotovi dnevi. Tudi za nas. Tesnoba, ki ga je morila, se je oprijela tudi nas. Slo je za tovariša, za soborca. Kaj če bo obsojen in bomo sodbo morali izvršiti sami? Ne, tega ne bi bili sposobni! Pretrgati življenje dobremu tovarišu ni bila lahka stvar. Se v sovražnika bi nerad streljal, če ne bi imel orožja. Ne, tega fantje v našem bataljonu ne bi bili zmogni storiti. Saj smo živeli složno kot družina.

sojen, saj lahko pobegne; vendar se mu taka misel ni nikdar utrlila. Hvaležen je bil komandantu, ki mu je zaupal. Legel je v sneg nad cesto poleg Janka. Oba sta bila Gorenjca in sta se zato morda še bolj razumela. Tudi hrabra sta bila oba in taki spadajo skupaj. Naš vod je bil razporejen na nasprotni strani ceste. Bren sem naravnal naravnost na ovine, ki je bil kakih 20 m pod nami. Ni bilo treba dolgo čakati. Pod nami smo zaslišali korake. Tarzan je s kurirjem Jožkom poslednjič pregledal položaje. Pokazali so se nemški izvidniki. Počasi in previdno so lazili navkreber. Prvi vojak je bil širok, da bi se lahko dva skrila za njim. Ustavili so se in čakali. Približal se jim je komandant, ki je bil bolj podoben Mongolu kot Nemcu. Ko se je prepračil, da ni nič posebnega, je zaukazal pohod. Nemci so bili pod nami. Napetost je rasla. Kri je hitreje zaplala, srce je močnejše utripalo. Samo da bi Tarzan že pove-

kako? Streljati niso mogli, ker bi lahko njega zadeli. Minute so tekale počasi. Stanko se je boril ko zver. Vedel je, da mu drugega ne preostane. Samo eden od njiju bo zmagal in ostal živ. Povrhu tega pa se je zavedal, da je brez orožja. Partizan pa ne more biti brez njega. Ko je pomislil na to, in tudi na svoje dejanje zadnjih dni, je izkoristil poslednje moči in spravljal mitraljeza na hrbet. Ta je vpil in hropel. Pod pritiskom je spustil mitraljez. Stanko ga je popolnoma obvladal. Pograbil je šarca in prisilil ujetnika, da se je plazil pred njim proti našim položajem. Imel je srečo. Ujetnika je izročil Janku, da ga je skupaj z ranjenim Jožkom odpeljal na Vojsko. Tarzan, ki se je plazil na položaj k Stanku, je bil jako zadovoljen. Povedal mu je, da je opravil častno nalogo in mu zato odpušča usodno napako, storjeno pred dnevi.

Cepprav je bil oproščen in se mu ni bilo treba več bati, ga je vest mučila še naprej...

Nemci so ponovno jurišali. Časa za razmišljanje ni bilo. Grozila je nevarnost, da nam sovražnik udari v bok. Tarzan je razporedil Stankovo skupino na vzpetino, od koder je bil pregled nad dolino. Od tam je skupina toliko lahkim minometom in Stanko z zaplenjenim šarcem po sovražniku. Sovražnik pod njimi je opazil, od kod prihaja ogenj. Začel je obstreljevati. Prva mina se je raztreščila v krošnji drevesa, druga pa je udarila naravnost v gnezdo skupine. Vseh šest jurišnikov je nemo obležalo v snegu, med njimi tudi Stanko, objemajoč mitraljez, ki ga je le nekaj trenutkov pred tem iztrgal sovražniku iz rok. Na položaju je zavladala žalost. Izgubili smo Stanka in še pet dobrih in pogumnih borcev, ki so šele začeli živeti...

Kot mnoge matere je tudi Stankova dočakala svobodo. Vsak dan so se v vas in skozi njo vračali fantje — zmagovalci, Stanka pa od nikoder. Enota njenega sina je bila tedaj v Trstu. Kdo ve, morda ne more domov. S tem se je tolažila. Tako so tekli tedni in meseci. Ljudje so začeli govoriti, da so Stanka ustrelili lastni ljudje. Ta glas je prišel tudi do nje. Tako se je njeni žalosti pridružil še sramota. Da bi fanta ustrelili lastni ljudje — ne, tega ni mogla verjeti. Zapirala se je v hišo, jokala in čakala. Se vedno je upala. Pretekli so meseci in pisalo se je leto 1946. Mati ni mirovala. Vrtala je dalje, hotela je zvedeti resnico.

Po dolgem iskanju je našla sinovega soborca Janka Celarja iz Predvdora. Ta ji je težko razkril resnico o junaški smrti sina. Povedal ji je tudi, kje je pokopan. Stanko je ponavljala vprašanje, ali so ga res ustrelili lastni ljudje. Tako so govorili domačini. Janko ji je razkril resnico. Postala je žalostna, hkrati pa ponosna, ko je vedela, da je sin padel zato, da bi drugi živeli.

Taka je resnična zgodba o junaku Stanku, ki je za vedno obležal v idrijskih hribih.

Zdravko Vidrih

Zgodba o junaku Stanku

ga je pekilo, da je pretrgal življenje dobremu hribovskemu kmetu, očetu nedoraslih otrok, njegovemu in našemu gostitelju. Ti občutki so se še podvojili, ko je nad seboj začutil grozečo orožje soborca, ki ga je stražil. Bil je pripravljen na vse, samo da bi opral madež s sebe, da bi vrnil družini očeta. Ko sem mu opoldne prinesel neslane fižolovke, sem skušal izmenjati z njim besedo ali dve. Toda vse zaman. Strel je vame, kot bi hotel reči: ti si lahko vesel, si nedolžen, nisi storil nič zalega, jaz pa sem ubil nedolžnega človeka; ne zaslužim, da še živim.

Na skednju se je potegnil vase in buljil predse. Glasovi otrok in vdove, ki so prihajali do njega, mu niso dali miru. Najraje bi skočil v hišo in se otrokom, ki so izgubili očeta, stokrat opravičil, dal bi vse, kar je imel. Tudi stražar je prisluškoval glasovom, ki so prihajali iz hiše. Dobro je poznal Stanka in je vedel, da ne potrebuje straže. Toda kaj je hotel...

Tarzan je o nesrečnem primeru obvestil divizijski štab in čakal nadaljnjih navodil. Tako so minevali dnevi. Stanko je bil še vedno pod stražo in še ni vedel, kako in kdaj se bo stvar končala. Ko je tretji dan prišla vrsta name, da sem ga stražil, se mu je jezik že nekoliko otajal. Zaupal mi je, da pričakuje najhujše, morda danes ali jutri bo stopil pred naše cevi in vsega bo konec. Tega se ni bal. Mučila ga je negotovost. Gledal je, ko so streljali ljudi, pa se mu je zdelo, da nenadna smrt ni tako huda, kakor če čakaš v negotovosti, kaj se bo zgodilo.

Če je bilo treba, smo branili drug drugega in drug drugemu odpuščali. Če to že mora biti, naj to izvršijo na štabu divizije...

Stanko je vidno upadal. Se tisto bore hrane, ki smo mu jo dajali, ni pojedel. V nekaj dneh se je postal za nekaj let. Njegova prešerna mladost je izginila z obraza. Ko je poslušal zadnje zvonjenje ubitemu možu, je ves drgetal. Najraje bi odhitel h grobu in se vrغل pred družino in jo prosil odpustčanja. Stori bi bil vse, kar bi od njega zahtevali, samo če bi lahko zvalil s sebe težko breme.

Cetrti dan zjutraj je prišlo povelje za premik. V Cerknem smo se naložili na kamione, pri Gorenjcu naložili nekaj vreč goriva — kamionij so namreč bili na pogon z drvmi. Ko sem se tako opral na stranico, sem uzel očeta, kako pomaga bataljonu, ki je bil tam nastanjen. Dal sem mu kos belega kruha in salame, ki je bila v partizanih prava redkost. Toda mi smo jo dobili za na pot. Slovo od njega je bilo prehitro. Od Spodnje Tribuše smo jo mahali peš in pozno zvečer prišli na Vojsko. Noč je bila mirna in počitek se je prilegal.

Zgodaj zjutraj smo bili obveščeni, da iz Idrije prihaja močna sovražnikova kolona. Hiteli smo v zasedo. Ustavili smo se v Kočevju. Tarzan je razporedil bataljon na levo in desno od ceste. Tedaj je tudi ukazal umakniti stražo od Stanka, ki smo ga vodili s seboj. Na lastno peš je odločil, naj si Stanko v boju pripravi orožje. Tega prav gotovo ni pričakoval, saj še ni bil